

אמונתנו בצרה

אסופת דעות
בנוגע לסוגיית החטופים
והשלכותיה

ייסודות
יהדות ודמוקרטיה
מתקברים ביסודות

המכון למדיניות העם היהודי
THE JEWISH PEOPLE POLICY INSTITUTE

דברי פתיחה מאת צבי זוסמן, אבא של בן הי"ד

בטרם תחלו לקרוא באסופה, אבקש מכל אחד ואחת מכם
לנשום עמוק, לקרוא מתוך עין טובה ומתוך אמונה כי גם
אנוכי וגם הכותבים והכותבות פעלנו מכוונה טובה ומרצון
להיטיב, ברוח תפילתו של רבי אלימלך מליז'נסק:

אֲדַרְבָּא,
תָּן בְּלִבְנוּ
שְׁנַקְאָה פֶּל אֶחָד
מְעַלַת חֲבֵרֵינוּ
וְלֹא חֲסָרוֹנָם,
וְשִׁנְדְּבֵר פֶּל אֶחָד אֶת חֲבֵרוֹ
בְּדַרְבֵּי הַיִּשָּׁר וְהַרְצוּי לְפָנֵינוּ,
וְאַל יַעֲלֶה שׁוּם שְׁנֵאָה
מֵאֶחָד עַל חֲבֵרוֹ חֲלִילָה.
וּתְחַזֵּק הַתְּקַשְׁרוּתֵנוּ בְּאַהֲבָה אֱלֹהִי,
כְּאִשֶּׁר גָּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנֵינוּ.
שְׂיֵהָא הַכֹּל נַחַת רוּחַ אֱלֹהֵי
אֱמֹן, כִּן יְהִי רְצוֹן.
(רבי אלימלך מליז'נסק)

ואחרון אך חשוב מכל - הלוואי ונזכה לשובם של
החטופים והחטופות במהרה בימינו, שנזכה להביא לקבר
ישראל את אלו שאינם בין החיים ושנזכה לראות בשיקום
בבריאות בגוף ובנפש של אלה החיים ומשוועים להצלה.
אמן כן יהי רצון.

בשבת שמחת תורה השבעה באוקטובר, מבלי שנקרא
לשירות מילואים, יצא בננו, בן זוסמן הי"ד מהבית וחבר
ליחידה שלו בצבא במשימת הגנה על העם והארץ.

בתאריך כ' כסלו תשפ"ד התבשרנו שרית, אני, מיקה ובעוז
על נפילתו של בננו בן הי"ד בקרב בצפון רצועת עזה. בן
השאיר לנו מילים אותם חתם במילות השיר "ירושלים
הפקדתי שומרים, שיום יגיע ואהיה אחד מהם" (כתב - דן
אלמגור).

כהמשך לדרכו של בן הי"ד, מתוך אותו הרצון להמשיך
ולשמור על ירושלים ועל מדינת ישראל, לקחתי על עצמי
לפרסם אסופת דעות, המציגה מבט מגוון על הנושאים
העולים מסוגיית החטופים. אסופה זו פונה בעיקר פנימה,
לציבור הדתי לאומי, אליו אני ובננו, בן זוסמן הי"ד,
משתייכים.

אני מאמין כי אסופה שכזו היא חלק מהשמירה על חוסנה
הרוחני והערכי של החברה הישראלית וכי דיון מוסרי,
אנושי ואמפטי הוא צו השעה וצו לדורות; תקוותי היא כי
מגוון הדעות ונקודות המבט יאפשרו לנו כחברה לקיים
שיח חומל ומעמיק, המכיר בכובד האחריות ובמחירים של
ההכרעות השונות. שיח שמציג את הדילמות ואת ההשלכות
האפשריות שלהן, בטווח הקצר והארוך, וכן את המשמעויות
שלהן לחוסן החברתי והמדיני שלנו כחברה וכעם.

ברצוני להודות מעומק הלב לכותבים ולכותבות על האומץ
להיכנס לעובי הקורה בסוגייה כאובה זו.

וכן אודה לכל מי שליווה, סייע, ערך, תמך ואפשר את
איסוף המאמרים, העלאתם למרחב הדיגיטלי וכעת גם
להביא להדפסתם בחוברת המובאת כאן לפניכם.
תודה לכולכם ולכולן.

ניתן גם לשלוח לנו יצירות אומנות
חזותית ונשמח להעלות אותן לאתר.
לכתיבת מענה מסודר לקול הקורא
סרקו את הברקוד.

ניתן לשלוח אלינו מאמרים נוספים
ונשמח להעלות אותם לאתר.
לכתיבת מענה מסודר לקול הקורא
סרקו את הברקוד.

לקריאת כל המאמרים באתר
סרקו את הברקוד!

הקדמה - פרופ' ידידיה שטרן

נשיא המכון למדיניות העם היהודי (JPPI)

על ערבות הדדית ובטחון לאומי

הקודמים שבגולה כלל לא העלו על דעתם. מדובר במציאות שונה כל כך, שקשה מאוד לדמות מילתא למילתא. המדינה וראשיה אחראים בראש ובראשונה לביטחון הלאומי. הקיום האישי של כל אזרח וחיייל חשובים ביותר, אך הם משניים להגנה על הביטחון הלאומי. לניתוח זה תוצאות מורכבות:

דומה שאין מחלוקת כי ראוי ורצוי להשתמש בכוח ואף לקחת סיכונים מחושבים על מנת לשחרר את החטופים. דמה של החטופה נועה ארגמני איננו סמוק מדמו של המחלף ארנון זמורה ז"ל, ואף על פי כן מוצדק היה לסכן את ארנון ואחרים, שהרי פעולת השחרור נועדה לא רק להציל נפש אחת אלא גם, ובעיקר, להשיג יעדים של ביטחון לאומי.

שאלה אחרת היא האם חובה עלינו להקריב אינטרסים עליונים של ביטחון לאומי לשם פדיון החטופים. תשלום מחיר מופרז יוצר לנו תדמית של מדינה שאיננה מוכנה להקריב, נסחטת בקלות וחסרה כושר עמידה. ב'שכונה' שבה אנו מתגוררים, רגישות איננה תכונה מוערכת; היא מזמינה תוקפנות ופוגעת בנכס חשוב במיוחד: ההרתעה. וכמובן, קיימת סכנה ממשית ששחרור מחבלים-רוצחים מכלאם, יצית גל טרור עתידי, כפי שראינו בעבר.

ומנגד, ברי לכול שהרגישות לחיי החטופים היא מרכיב חשוב מאוד בישראליות עצמה. היא מסמנת את הסולידריות העצומה בינינו, שנשמרת גם בעידן הנוכחי, למרות הקיטוב. לפיכך יש הסבורים שבתנאים הנוכחיים נדרשת עסקה, גם אם גרועה ואפילו מסוכנת, משום שלדעתם הוויתור על פדיון החטופים והחטופות הוא אובדן דרך מוסרית שזיעזע את הבסיס שעליו מושתת הקיום הלאומי, כקבוצה שחבריה ערבים אלו לאלו. עבורם, זהו השיקול המרכזי לביצור הביטחון הלאומי.

מטרת החוברת שלפניכם היא להעשיר את הדיון הציבורי באמצעות חשיפת הפנים השונות של הנושא מנקודת הראות של בעלי דעה בציבור הציוני-דתי. המחלוקת בדבר הדרך הנכונה שעלינו, כחברה וכמדינה, לבור לנו, היא כולה לשם שמיים. המשותף לכולנו הוא הזעקה הגדולה לבורא עולם, שינחה את מקבלי החלטות לפעול בדרך המיטבית להשבה מהירה של הבנים והבנות לגבולם: "שלח אורך ואמתך לראשיה, שריה ויועציה, ותקנם בעצה טובה מלפניך".

ענן כבד מנשוא רובץ על החברה הישראלית: מאה מהחטופים והחטופות, החיים והמתים, שנלקחו מאיתנו בשמחת תורה תשפ"ד, טרם שבו לביתם. דמיהם צועקים מבור השבי. גם החיים ביניהם הינם מתים לשיעורין. להבדיל מן המת, הם חשים במיתתם לאורך זמן. משפחות החטופים וחבריהם, כמו גם המוני בית ישראל, חיים באי-ודאות משתקת, עגינות מתמשכת, ללא תאריך יעד ואופק שחרור. האחריות של כולנו לפעל לפדייתם היא ביטוי עליון של סולידריות חברתית כלפי בן החבורה שמצוי בצרה, משום שהוא כזה - בן החבורה.

התחושות הללו מתעצמות כאשר מדובר במי שנשבה במהלך שירותו הצבאי או ב"אשמת המדינה" שהתרשלה בהגנתו. למדינה חווה אמיץ, כתוב בדם, עם חייליה ואזרחיה. חקוקה בו החובה להשיב הביתה את מי שמוכן לסכן למען הבית את חייו ואת חירותו. המדינה הריבונית צוברת משאבים כלכליים, ביטחוניים, דיפלומטיים, מודיעיניים ואחרים בזכות נכונותם של האזרחים להקריב עצמם למענה. מוטלת עליה החובה לעשות שימוש במשאבים אלו כדי לפדות את מי שהשליך את נפשו מנגד למענה. והוא הדין כלפי תושבי ספר שהעמידו את עצמם בסכנת חיים מתוך הסתמכות על ההבטחה הברורה מאליה שהמדינה, באמצעות כוחות הביטחון, תגן עליהם.

ואולם, עולה שאלת המחיר שאנו מוכנים לשלם לאויב הנפשע על מנת לקיים את מצוות פדיון החטופים והחטופות. הציבור הדתי, ולא רק הוא, מבקש הדרכה ממקורותינו - פסיקה הלכתית ומחשבת הדורות. כפי שעולה מהקובץ שלפנינו, המקורות מלמדים על קיומה של רגישות מרובה לחשיבות של פדיון השבויים מחד גיסא, אך גם על קיומו של קו הלכתי איתן - אך לא דעה מוסכמת - שאין לפדות 'בכל מחיר', מאידך גיסא.

יש המדגישים את הקושי בהסתמכות על תקדימי העבר ועל פסיקת הדורות לצורך הכרעה הלכתית בעסקת החטופים, כאן ועכשיו. מסורת ההלכה בנושא התפתחה בתנאי גלות ואנו זוכים לחיות בדור הריבונות. השבייה בעבר הייתה ממניע כספי ואילו השתא המניע הוא לאומי. השובים דאז לא חפצו במותנו, ואילו השובים דהיום עיקר עניינם בהכחדתנו.

אכן, מדינה ריבונית חייבת לשקול שיקולים שגדולי הדורות

גבריאל אבן צור

רב, אבא ירושלמי וחוקר במכון הרטמן

לדחות את ההיגיון התועלתני

איני יודע האם חז"ל היו תומכים ב"עסקה בכל מחיר", אבל הם היו בוודאי מתנגדים להפקרה מבוססת שיקול לכאורה פרגמטי וכמותי. הסיבה לכך פשוטה: מסירת יהודי אחד בידי הרומאים או הפקרת חטוף אחד בידי חמאס, פירושן הסכמה עקרונית להיגיון של האויב, שרואה בחטוף או באסיר גופה שניתן לסחור בה. חז"ל עמדו איתנים נגד שלילת אנושיות האדם, נגד שלילת העובדה שכל יחיד ויחידה הוא עולם ומלואו, שאין שום דרך לכמת את חייו לעומת חיי חברו: "לפיכך נברא אדם יחידי בעולם, ללמד שכל המאבד נפש אחת, מעלים עליו כאילו איבד עולם מלא" (משנה סנהדרין פ"ד, מ"ה). או בשפה כמותית: אינסוף אינו יכול להיות נמדד ביחס לאינסוף אחר.

איש אינו יודע האם המחבל שישוחרר יפגע עוד. איש אינו יודע האם בעתיד, תיכשל שוב המדינה בהגנה על אזרחיה. הדבר הוודאי היחיד הוא שיש כרגע חטופים וחטופות - גברים, נשים ואפילו תינוקות רכים - שלכולם פנים ושם, לכולם חלומות ותקוות, לכולם קרובים שמשוועים לראותם שבים הביתה. הדרישה הפשוטה ממקבלי החלטות בעת הזאת היא להתרחק מכול וכול מההיגיון של חמאס, שהפך נשים, גברים וילדים, לסחורות. אלה גזרו על הגופות, אבל אם נסכים עמם שחיי אדם ניתנים לכימות, שניתן להפקיר ילד רך ותמים שלא טעם טעם חטא כדי להציל ספק רבים ספק אף אחד - אנחנו נגזור על נשמת עמנו גזרה קשה פי כמה. כל שיקול כמותי-תועלתני על גופם ונשמתם של החטופים הוא בבחינת חילול שמו של הקדוש-ברוך-הוא שחלק לנו מצלמו ומאינסופיותו. כל אחד ואחת מהם מבחינת אחד ויחיד. שגב ואין דומה לו, רומי ואין לה תחליף. כפיר אחד ויחיד, וכרגע קיים - אבל לא לעד.

אחת הטענות המרכזיות נגד עסקה לשחרור חטופים מבוססת על חישוב פרגמטי-תועלתני, לפיו הצלת חיי חטוף או חטופה במחיר שחרור מחבל תוביל בעתיד למספר רב יותר של נרצחים. הטיעון עצמו מבוסס על הנחה סטטיסטית לפיה המחבלים שישוחררו בעסקה עלולים לנסות לפגוע פעם נוספת באזרחים, והמדינה עלולה להיכשל שוב בהגנתם. מאחר שהטענה מבוססת על השערה סטטיסטית, מפתה להיכנס לדין ודברים על מידת הסיכון הסביר. הרב עובדיה יוסף דחה עקרונית עמדה זו, בטענה הפשוטה שפיקוח נפש ודאי ומייד דוחה ספק פיקוח נפש עתידי. כלומר, היכולת להציל באופן מייד חטוף שנמצא על סף המוות, גוברת על הסכנה התאורטית שמא המחבר שישוחרר ינסה שוב לפגוע, והמדינה שוב תיכשל בתפקידה. בשורות הבאות אבקש לטעון כי הדיון על שווי חיי חטוף אחד לעומת הפגיעה הפוטנציאלית באנשים מבוסס על תפיסה אתית רחוקה מזו שקיבלנו מחכמינו ז"ל, לפיה ערך חיי אדם אינו ניתן לכימות.

חז"ל נדרשו במספר מקומות לשאלת הפקרת היחיד כדי להציל רבים ממנו. הירושלמי, למשל, דן במקרה הבא: "סיעות בני אדם שהיו מהלכים בדרך, פגעו בהם גוים ואמרו 'תנו לנו אחד מכם ונהרוג אותו, ואם לאו הרי אנו הורגים את כולכם'. אפילו כולן נהרגים - לא ימסרו נפש אחת מישראל" (ירושלמי תרומות, מז, ע"א). גם כאשר חז"ל עמדו על השאלה הקונקרטי של הפקרת אדם אחד כדי להציל את הרבים באופן ודאי - מקרה שכאמור אינו דומה כלל לסוגיית החטופים שבה הסכנה הפוטנציאלית על הציבור נותרת בגדר ספק - הם קבעו כי "אפילו כולן נהרגים לא ימסרו נפש אחת מישראל".

ד"ר אליק אייזקס

מנהל שותף של "שיח שלום", מלמד באוניברסיטה העברית

תפילה של זעקה נוכח מצוקת סוגיית החטופים

לרצות לזעוק ברחובה של עיר

ימים ספורים לאחר שהתבשרנו על רציחתם בשבי של הירש גולדברג-פולין, כרמל גת, עדן ירושלמי, אלמוג סרוסי, אלכס לובנוב ואורי דנינו השם יקום דמם, יצאתי כמנהגי לטייל עם הכלבה שלנו ברחובות ירושלים. מצאתי את עצמי הולך אל עבר רחוב עזה, לטיול קצת ארוך מן הרגיל. רגלי הובילו אותי; רציתי להיות חלק מן ההתקהלות שהייתה שם. לא באתי להפגין ולא למחות. חיפשתי מקום לזעוק זעקה גדולה ומרה על האובדן, הכאב ושברון הלב. רציתי לזעוק ברחובה של עיר, לא בבית ולא בבית הכנסת. הזעקה שערגתי לה הייתה זעקה ציבורית, כללית ואף לאומית, ולא ידעתי איך ואיפה להשמיע אותה. בזמן שהתלבטתי רגלי קיבלו החלטה ומצאתי את עצמי ברחובות מלאים בקהל גדול, כאוב וכעוס.

טיילתי שעה ארוכה בין נהרות האנשים שנשאו דגלים ושלטים, אבל את זעקתי לא זעקתי. דמעתי וכאבתי בתוך המולה של חיל ורעדה, אבל קול הזעקה שבליבי היה לקול דממה דקה שלא נשמע. לא מצאתי שם בית כינוס לתפילתי. קולי נדם.

בזכות הזעקה

החוויה האישית מעוררת שאלה שנראית לי רלוונטית לאוסף הזה: בין הכותבים בוודאי יהיו שידונו בשאלות מעשיות ומוסריות הנוגעות לסוגיית החטופים על שלל היבטיה הבטחוניים, החברתיים, ההלכתיים, הערכיים והפוליטיים. והדברים חשובים וראויים מאוד מאוד. במידה רבה, מכנה משותף אחד יש לכל ההיבטים האלה והוא הרצון לפעול בצורה זו או אחרת על מנת לפתור את המצוקה. נדמה לי שניתן גם לכתוב על תפילה ברוח זו. תפילה היא פעולת בקשה מהקב"ה שיפעל למעננו ויענה לבקשתנו. אולם אני מבקש לומר דבר מה אחר דווקא על הזעקה. נדמה לי שיש בזעקה מענה לאותם הרגעים של שבר שבהם אנו שואלים את עצמנו: מה עליי לעשות כאשר אין לי מה לעשות? איך עומדים מול בעיה שאין לי יכולת לפעול לפתרונה? גם במהלך מאמץ גדול לקידום מטרה יש עתים שבהם אדם חש שתש כוחו וקצרה ידו מהועיל. ברגעים האלה, כאשר "מתין מוטלים לפניך" עולה בפשטות השאלה: מה ה' דורש מאיתנו במקום הזה? כיצד עובדים את הקב"ה מכאן?

ה' שומע את זעקת העני וצעקתו

לפני שלושים שנה זכיתי לשמוע שיעורים מפיו של הרב מרדכי ברויאר ז"ל. אני זוכר בבירור את הדרמטיות שבה ביטא את תמיהתו מלשון הפסוק "זֶה עֲנִי קָרָא וְהָ' שָׁמַע וּמָפֵל צְרוּתָיו הַנְּשִׁיעוּ" (תהילים לד, ז). "באמת?! התפרץ הרב ברויאר, "אין מילה טובה יותר מ"זה" בשביל הנוטריקון! זו העילגות של לשון ספר תהילים?" - הרב ברויאר הציע שיש לקרוא את המילים "זה עני קרא" כפירוש בראשי אותיות למילה "זעק". הזעקה, אם כן, היא קריאתו של העני, האביון המיואש שאין לו מילים גבוהות של שירה עילאית. בליבו נותרה רק הערגה שזעקתו תשמע וככזו, הזעקה היא בקשת קרבה לה' ללא תנאים, ללא תקוות וללא אסטרטגיה. אולם הזעקה מכילה בתוכה ממד של תפילה שתמיד נענית. היא סוג של תפילה לשם עצמה. לכן, אם זועקים ורק מבקשים את קרבת ה', הוא שומע.

בדבריי אלה אני הולך בעקבות דברי חז"ל במדרש ובזוהר המצביעים על כך שזעקה וצעקה הם דבר אחד. כך למשל בפסוק:

"וַיִּאָּנְחוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעֶבְדָּה וַיִּזְעְקוּ וַתַּעַל שְׁוַעֲתָם אֶל הָאֱלֹהִים מִן הָעֶבְדָּה"

(שמות ב, כג)

ובהמשך:

"רָאָה רְאִיתִי אֶת עֲנֵי עַמִּי אֲשֶׁר בְּמִצְרָיִם וְאֶת צַעֲקָתָם שָׁמַעְתִּי."

(שמות ג, ז)

בפסוקים אלה מופיע החיבור בין הצעקה והזעקה של העניים וגם הקב"ה השומע את זעקתם-צעקתם.

מה אם כן, חשיבותה של הזעקה? נדמה לי שיש מקום לענות דרך השוואת הזעקה כסוג של תפילה לבין החוק כקטגוריה בהלכה. כדברי חז"ל החוק לא משרת שום מטרה חברתית ועל כן הוא מעורר תמיהה. מי שלומד את חוקי פרה אדומה אמור לשאול ולענות: "מי עשה כן? מי צוה כן? מי גזר כן? הלא יחידו של עולם?" (במדבר רבה, י"ט). החוק הוא מעשה "דתי" באופן מובהק. הלימוד שלו, הקיום שלו וההתבוננות בו אינם אלא בקשת קרבה לה' ללא תוספות. זוהי עבודה לשמה.

געגוע לזעקה

באותו הלילה ברחובות ירושלים חשתי געגוע לזעקה הזו ולא מצאתי לה מקום ברחוב. ביקשתי בליבי את החזרת החטופים שכולם מייחלים לשובם בשלום לביתם. אבל התמלאתי גם געגוע עמוק וכואב לאלה שכבר אין דרך להחזירם בחיים. בגעגוע הזה חיפשתי את קרבת "אל מלך מלא רחמים" ורציתי לפנות אליו בפשטות: "שמע אלי זעקתי, האזינה תפילתי כי אתה שומע תפילת כל פה, שומע צעקה."

כך גם בתפילה של צעקה: בתפילה שכזו אין פוליטיקה. אין מחאה. אין שלטים ודגלים וחולצות מודפסות. אין עזות פנים ואין דרישות. הכול פרדוקס של צדיק ורע לו, רשע וטוב לו. אור וחושך משמשים בו בערבוביה בלתי מוסברת. לעיתים נוכח הפרדוקס ישנה רק זעקה מעומקא דליבא, זעקה של יחיד בתוך ציבור, בתוך עם ובתוך העולם; זוהי זעקה של יצור נברא ופשוט, שמגייס את כל כוחות הנשמה שלו לזעוק בידיעה שה' שומע.

טובי וולף - חלומות החטופים

קרדיט צילום: יעל אילן

שרה אליאש

ראש אולפנת להבה בקדומים לשעבר

הלב מתכווץ אל מול הסכנה

"אֲשֶׁרִי אָדָם מִפֶּחַד תְּמִיד וּמִקְשָׁה לִבּוֹ יִפּוֹל בְּרָעָה"
(משלי כח, יד)

חז"ל הצמידו פסוק זה לאגדות החורבן הפותחות בסיפור הידוע על קמצא ובר קמצא, שהפך לסמל לשנאת חינו. הם ביקשו להסביר לנו, כי קשיות הלב היא המפתח להבנת התופעה של שנאת חינו האוכלת בנו מאז ימי בית שני. אינספור פעמים אמרנו: "לך כנוס את כל היהודים למקום אחד", "כאיש אחד בלב אחד", ובכל זאת גם אחרי קריאת ההשכמה בשמחת תורה - אנו חוזרים למקום של קשיות הלב. מול האיום הקיומי שלנו יש צורך קיומי לחזרה לתחושת היחד של תחילת המלחמה.

בתוך אחי אנוכי יושבת, חלוצים אוהבי ארץ ישראל. רואים עצמנו מחויבים לארץ ישראל, עם ישראל ותורת ישראל. אבל לצערי אני שומעת איך באופן מוחלט מוצב איום קיומי בדמות דרקון ענק ומסוכן שקוראים לו "שמאל"; דרקון שנוצר מהכללה של המוני פרטים שהם בני אדם טובים. בקרב הציבור שמנגד, בטוחים בקיומו של דרקון "הימין המשיחי". כולנו ניצבים מול סכנה ולנוכח הסכנה הלב מתכווץ. זו תנועה טבעית ומגוננת, אלא שההתכווצות מביאה לאטימות ולהקשחה. בשיח פנים אל פנים נמוגים הדרקונים לדמויות אדם. רק כך יכול הלב להיפתח. במעבר בין ראיית אחיך כאויב וכסכנה לראייתם כאחים החלוקים עליך בתחומים רבים: חלוקים אבל אחים.

נוח להתבצר

נוח לכולנו להתבצר במגדלים שבנינו: זה סכמטי, לא מורכב ולא מחייב איזונים יום-יומיים. ההתבצרות מגנה על קו החשיבה, על הדבקות באמת ועל המחנה שאליו אנו משתייכים. ההתבצרות גם מובילה לשמיעת רק דעות של מי שמסכים איתנו מראש ולראות רק באחר את הגורם לשנאה. המחנאות אינה מאפשרת ביקורת עצמית והקשבה ל-"אחר" המתויג.

חייבים לצאת מהמחנה

כדי להגיע לתיקון של אהבת חינו יש לצאת מאזור הנוחות; לא לוותר ולא להתייאש. את עוון פילגש בגבעה ותוצאותיו תולים חז"ל בכך:

"ושמא תאמר אותן **שבעים אלף** שנהרגו **בגבעת** בני בנימין מפני מה נהרגו, היה להן לסנהדרין גדולה שהניח משה,

ויהושע ופנחס בן אלעזר עמיהם, שיקשרו חבלים של ברזל במתניהם, ויגביהו בגדיהם למעלה מארכובותיהם, ויחזרו בכל עיירות ישראל... וילמדו את ישראל דרך ארץ..."

(אליהו רבא, יא)

המדרש מסביר שהמעשה המחריד של פילגש בגבעה הוא תוצאה של העדר קשר, של סנהדרין מכובדת שאינה קושרת קשר עם העם ומנותקת מהנעשה סביבה.

הדרך לחידוש האחדות ו-"היחד" עוברת ביציאה מהמגדל המחנאי, בפתיחת הלב, בהושטת היד. זו אחריות החלוץ לפני המחנה כיום.

לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהא קשה כארז

לפני מספר שבועות נפגשנו משפחות מקדומים עם שתי משפחות חטופים שהגיעו אלינו: דבורה ונועם מנחל עוז, שהן אמו ואחותו של צחי עידן החטוף שבתו מעיין נרצחה בידיו, וזיהר שהוא בנו של עודד ליפשיץ מניר עוז, החטוף בשבי בעזה.

אומנם כמובן שקראנו ושמענו על החטופים, אך אין להשוות זאת למפגש פנים אל פנים עם הסיפור האישי, שהיה מטלטל ועוצמתי. לא סוד הוא שדרך ניהול המאבק של מטה החטופים כיווץ הרבה לבבות אצלנו, וגם את ליבם של חלק ממשפחות החטופים. עם זאת "את הלבבות צריך לפתוח גם כשאין הסכמה" כפי שהדגיש זיהר. "רק אל תתרגלו למצב", הם ביקשו מאיתנו. בעקבות המפגש נפתח פתח להמשך קשר, כשנועם הזמינה אותי לקבלת שבת של נחל עוז בכיכר החטופים. ביום שישי באחת וחצי בצהריים, הגענו כמה מאנשי קדומים לכיכר. זו לא הייתה הפגנה ולא שלטים נשאנו - פשוט ישבנו בצוותא. הייתה התרגשות גדולה מבואנו וביקשו שאגיד כמה מילים. את מילותיי סיימתי בשורות מתוך שיר של יהודה עמיחי:

"היד הפרושה המושטת לבדוק אם

טיפות גשם, היא היד התמימה ביותר,

היא המאמינה ביותר, היא המתפללת

יותר מכל בתי התפילה"

(יהודה עמיחי, פתוח סגור פתוח, הוצאת שוקן)

הרב יעקב אריאל

רב העיר רמת גן לשעבר וחתן פרס ישראל לספרות תורנית

מתוך החוברת 'בעל מלחמות, מצמיח ישועות', בהוצאת מרכז תורה ומדינה, תשפ"ד

נראה לי שהגזמנו בכבוד המתים, עד שאנו מסכנים עבורם את החיים. זוהי חומרא דאתי לידי קולא, ועל כך מתוודים בוידוי של רבינו ניסים ביום כיפור קטן: "את אשר הקלת החמרת, ואשר החמרת הקלתי".

אומנם אם היה מדובר בהתרת עגונה, כגון שהועלה הצורך לשחרר מחבלים תמורת החזרת גופתו של חייל, כדי לוודא שהוא אכן מת על מנת להתיר את אשתו מעגינותה, היה אולי מקום לשקול נטילת סיכונים מסוימים. ראו שבות יעקב (ח"א סי' יד) שהשווה התרת עגונה לפיקוח נפש. אם כי כנראה לא התכוון להשוות לגמרי התרת עגונה לדיני נפשות ממש. עי"ש שלא התיר בשבת אלא איסורי שבות. אך אין ספק שהתרת עגונה חמורה יותר מקבורת חלל בקבר ישראל, ונראה שיש מקום לשקול בכובד ראש חשש לסיכון קל לצורך זה.

אם כי לגופו של עניין איני יודע מדוע לא מונעים מראש את חשש העגינות של נשות החיילים ע"י הרשאות מראש, כמנהג מחנות ישראל מקדמת דנא, שכל היוצא למלחמת בית דוד גט כריתות היה כותב לאשתו. ואכן במלחמת העולם השנייה הנהיגה הרבנות הראשית חתימה על הרשאה לבי"ד למתן גט לעגונה אחרי זמן מסוים. טופס רשמי כזה הוכן גם לחיילי צה"ל, אולם לא משתמשים בו בטענה שהדבר עלול לגרום לנפילת מורל (ר' תחומין כז). ולא זכיתי להבין מאי שנא טופס זה מטפסים אחרים המזכירים לחייל את החשש לנפילה בקרב, כגון חתימה על טופס העברת המשכורת האחרונה לידי קרוב משפחה מסוים, או למי להודיע... ובעבר נהגו להטביע טביעת אצבעות מכל חייל שהתייצב למילואים, והכול ידעו מה משמעותה של טביעת אצבעות זו. אין לסמוך על הנס שכל העגונות תותרנה, אלא יש להציע לחיילים המעוניינים בכך לחתום על טופס הרשאה כנ"ל.

נתפלל כולנו שפדויי ה' ישוון ובאו ציון ברנה ושמחת עולם על ראשם.

השיקולים לפדות שבויים תמורת שחרור מחבלים, ותנאים מסוכנים אחרים, צריכים להביא בחשבון מרכיבים רבים: הסיכון שבו נמצאים השבויים, האחריות המוטלת על הציבור לפדות את מי שנשלח מטעמו, המורל של החיילים ושל הציבור, ולעומת זאת, גובה המחיר הנדרש לשם הפדיון, החשש מעידוד חטיפות נוספות, רמת הסיכון לכלל הציבור כתוצאה מהסכם הפדיון, ועוד. על המנהיגות מוטלת אחריות כבדה, מצד אחד לעשות כל מה שאפשר להשבת כל החטופים בהקדם, גם אם הדבר מחייב מחיר מסוים. מאידך, היא אינה יכולה לסכן לשם כך את כלל הציבור. עלינו להתפלל שה' ינחה את מקבלי ההחלטות בעצה טובה מלפניו.

כל זאת נכון רק כאשר מדובר בשבויים חיים, אך אם מדובר בחללים הדין שונה. אין כאן מצות פדיון שבויים אשר כל חשיבותה, כפי שהיא מתפרשת ברמב"ם, חלה רק על שבויים חיים. וכבר הערתי על כך בתחומין כרך כה.

אומנם חלל של צה"ל הוא קדוש שנפל על קידוש השם, ויש לעשות כל מאמץ להביאו לקבר ישראל - הן משום כבודו, הן משום כבוד משפחתו, שיהיה להם קבר לבכות עליו, והן משום כבוד ישראל שלא יחולל בגויים. מכל מקום אין לדמותו לשבוי חי, שהמצווה לפדותו היא בכל מחיר.

מכאן מודעא רבה לאורייתא: איני יודע על סמך מה התירו לסכן חיילים לצורך הבאת חבריהם לקבורה, או לחלל שבת עבורם. וכן יש לתמוה על דוברים חשובים, שהצהירו שצה"ל התחייב להחזיר חייל למשפחתו בין חי ובין מת. ההשוואה של המת לחי אינה נכונה. בוודאי שלכתחילה צריך לעשות הכול כדי להביא את המת לקבר ישראל, ומצינו שמת מצווה דוחה קדושת כהן גדול ונוזיר בערב פסח; אולם לא מצינו היתר לסיכון חיי אדם לצורך מת מצווה.

בשיחה שהיתה לי עם הרב הראשי לישראל, הרב שלמה גורן, אחרי מלחמת יום הכיפורים בנושא פינוי חללים בשבת, הוסיף הרב גורן נימוק חדש להיתר פינוי חללים בשבת - מכיוון שהאויבים משתמשים בגופות חללינו כקלפי מיקוח לשחרר תמורתם מחבלים מסוכנים, מצוות פיקוח נפש למנוע זאת מצדיקה חילול שבת. והשבת לוי: הא גופא מנלן? מי התיר לסכן את הציבור ע"י שחרור מחבלים תמורת גופות חללים?

לקריאת המאמר השלם, סרקו את הברקוד

הרב שמואל אריאל

ר"מ בישיבת ירוחם

על השיח התורני והכללי בסוגיית החטופים

שהרי בצדם של המקורות הללו מופיעה גם הלכה מפורשת שאומרת שפיקוח נפש דוחה שבת. התורה אכן מעצימה את ערך השבת, ויחד עם זאת קובעת שערך פיקוח נפש גובר על ערך השבת. בדומה לכך, ההלכה אכן רואה ערך עצום בפדיון שבויים, אולם יחד עם זאת היא קובעת שערך זה אינו בהכרח עומד בראש הסולם, והוא עשוי להידחות מפני שיקולים אחרים כגון הסיכונים העתידיים העלולים לצמוח מכך.

אולם גם העמדה הנגדית לוקה לא פעם בטעות דומה. דוברים אלה מצטטים את המשנה האוסרת לפדות את השבויים יותר על כדי דמיהם, ולפיכך הם תומכים בשחרור החטופים בדרך של מבצעים צבאיים ולא בעסקה. אולם בהמשך אותה משנה עצמה מופיע שאסור גם להבריח את השבויים, דהיינו לחלץ אותם בכוח, וזאת מחשש שבעקבות חילוץ מקצת השבויים, חוטפיהם יתאכזרו יותר אל השבויים שיישארו בידם. אם אכן דוברים אלה עקביים בעמדתם, עליהם להתנגד לכאורה לכל פעולה אקטיבית לשחרור החטופים, בין בעסקה ובין במבצעי חילוץ.

מדוע באמת אין כיום (למיטב ידיעתי) עמדה הלכתית השוללת מבצעים לחילוץ החטופים? משום ההבנה שהסיטואציה שנידונה במשנה היא שונה מאוד מן הסיטואציה העומדת בפנינו. המשנה והפוסקים בעבר התמודדו עם מציאות של סוחרי עבדים שחוטפים אנשים על מנת למוכרם לעבדות, וקהילות ישראל ניסו לפדות אותם מן הסוחרים הללו. אין מדובר במציאות של מלחמה מול אויבי ישראל, שבה השיקולים הם שונים מאוד מצדדים רבים. במצב של מלחמה, ודאי שמוותר למדינה להחליט על מבצעי שחרור למרות הסיכון המסוים שיש בכך, וכפי שבכל פעולה צבאית שהמדינה נוקטת ישנם סיכונים.

אך אם אנו מבינים נקודה זו, כבר אין אנו רשאים לצטט באופן פשטני את דברי המשנה על כך שאין פודים את השבויים יתר על כדי דמיהן. שהרי, כפי שאמרנו, מדובר בהקשר שונה מאוד מן ההקשר שבו אנו עוסקים, ולא ניתן להשליך בצורה ישירה ופשוטה מדברי המשנה והפוסקים אל המציאות שלנו. כפי שבעניין חילוץ השבויים מוסכם שהדבר מותר אף על פי שלכאורה המשנה אוסרת על כך, כך ייתכן לומר גם לגבי האיסור לפדות את השבויים במחיר

מאז טבח שמיני עצרת ופרוץ מלחמת חרבות ברזל, מלווה את עם ישראל הסוגייה הקשה והכואבת של החטופים. כולנו שותפים כמובן לכאב על חטיפתם ולדאגה לחייהם, ומייחלים לראותם שבים למשפחותיהם במהרה. אולם ישנו ויכוח נוקב בדבר הדרך הנכונה לשחרורם וגובה המחיר הביטחוני והמדיני שראוי ונכון לשלם בעסקה מול אויבינו המחזיקים בהם.

בוויכוח הזה ישנו לא פעם שימוש במקורות תורניים והלכתיים, משני צדי המתרס. כך למשל, מן הצד האחד של הוויכוח מצטטים לא פעם את דברי הרמב"ם (הלכות מתנות עניים פ"ח, ה"י): "... ואין לך מצוה גדולה כפדיון שבויים, שהשבוי הרי הוא בכלל הרעבים והצמאים והערומים, ועומד בסכנת נפשות. והמעלים עיניו מפדיונו הרי זה עובר על 'לא תאמץ את לבבך' ולא תקפוץ את ירך' ועל 'לא תעמוד על דם רעך' ועל 'לא ירדנו בפרך לעיניך'... ואין לך מצוה רבה כפדיון שבויים", וכן את דברי השולחן ערוך (יורה דעה סי' רנ"ב, ס"ג): "כל הגע שמאחר לפדות השבויים, היא דאפשר (- במקום שאפשר) להקדים, הוי כאילו שופך דמים". מן הצד השני, לעומת זאת, רבים מביאים את דברי המשנה (גיטין פ"ד, מ"ו): "אין פודין את השבויים יותר על כדי דמיהן", כראיה לכך שאסור לקיים עסקה בכל מחיר. משנה זו קובעת שלעומת סבלו וייסוריו של השבוי שעומד לפנינו, יש להעמיד את הסיכון לשלומם ולחיהם של חטופים עתידיים, שעלולים חלילה להיחטף אם ניכנע לעסקה מוגזמת ומופקרת.

אולם פעמים רבות שני הצדדים טועים באותה טעות עצמה, והיא השימוש הסלקטיבי במקורות. קל לראות זאת לגבי העמדה הראשונה, המצטטת את דברי הפוסקים על חשיבותה של מצוות פדיון שבויים והאיסור להתעכב במצווה זו. שהרי אותם פוסקים עצמם הביאו בסמוך לדברים אלה גם את ההגבלה שאין פודים את השבויים יותר על כדי דמיהם (רמב"ם שם, ה"ב; שולחן ערוך שם, ס"ד). הבאת האמירות על ערכה של מצוות פדיון שבויים ללא אזכור של ההסתייגות המופיעה במפורש בהמשך, היא הצגה חלקית ומסולפת של עמדת התורה בנושא זה. הדבר דומה למשל למי שיטען שאין לחלל שבת במקרה של פיקוח נפש, תוך הסתמכות על המקורות הרבים המפליגים בערכה של השבת ובחומרתה של חילול שבת. כמובן זהו טיעון מופרך,

מן העובדה שצה"ל לא תמיד מצליח במשימת ההגנה והביטחון, כפי שראינו לצערנו בטבח שמיני עצרת, וכן תוך התעלמות מן העובדה שגם כאשר צה"ל מצליח להגן ולהילחם, הדבר עלול להיות כרוך באובדן חייהם של חיילים רבים חס ושלום. מן הצד השני, יש השוללים עסקה וטוענים בתוקף שלחץ צבאי ישיב את החטופים, תוך התעלמות מן העובדה שבאופן ריאלי קשה להניח שלחץ צבאי כשלעצמו, גדול ככל שיהיה, יצליח להשיב את כל החטופים בחיים. כל צד מציג את הרווח שתרוויח מדינת ישראל אם תנקוט בדרך שלו, אבל ממעט לדבר על הסיכונים והמחירים שעלולים להיות כרוכים בכך.

שיח ציבורי אמיתי צריך להציג את שני הצדדים, את הרווחים ואת הסיכונים. לאחר שקילת הצדדים השונים לגיטימי שאדם ינקוט בעמדה לכאן או לכאן, אבל ההכרעה צריכה להתבסס על טיעונים ישרים, שמכירים גם בנקודות התורפה של עמדה זו. שיח כזה, מלבד היותו אמיתי ומבורר יותר, יש בו גם סיכוי לניהול הוויכוח באופן של כבוד הדדי ומניעת קרע בעם, שכן כאשר כל צד מכיר גם בחסרונות של עמדתו, ממילא הוא גם רואה את נקודות האמת שקיימות בעמדה החולקת.

גבוה, שייתכן מאוד שבמציאות שלנו השיקולים בעניין זה הם שונים והגדרת המחיר המופרז תהיה שונה משמעותית מן ההגדרה שבמשנה.

דהיינו: ניתן וצריך ללמוד מדברי הפוסקים את העקרונות, מן הצד האחד את חשיבות פדיון השבויים, ומן הצד האחר את החובה להביא בחשבון גם את השיקולים ארוכי הטווח, אך היישום בפועל של עקרונות אלה אינו פשוט כלל. בסוגייה זו נכתבו בדורות האחרונים כמה פסקי הלכה ומאמרים, ועדיין יש מקום להרחיב ולהעמיק את הברור, וקשה מאוד לומר שיש בידינו משנה סדורה כיצד לנהוג במצבים קשים כאלה. ציטוט של מקורות בודדים לכאן או לכאן, ודאי שאין בו מענה אמיתי ושלם לשאלה סבוכה זו.

עד כה עסקנו בתופעה של ציטוטים סלקטיביים מן המקורות התורניים בסוגייה זו. אולם דומה שתופעה מקבילה קיימת באופן כללי בוויכוח הציבורי בעניין זה. לא פעם הטיעונים הנשמעים בציבור הם חלקיים, ונמנעים מלהציג את התמונה השלמה. כך למשל, יש המצדדים בעסקה וטוענים בנחרצות שאין לחשוש מן הסיכונים הבטחוניים הכרוכים בה, משום ש"צה"ל יידע להתמודד עם הסיכונים". זאת תוך התעלמות

רוני ראובן - אימה

הרב ד"ר מאיר בן שחר

מרצה להיסטוריה במכללת שאנן ובאוניברסיטה הפתוחה

מארבע רוחות בואי התקווה

ולא נותרה לי ברירה אלא לשרטט קווים לתקווה. והתקווה הזו תיבנה ותיכונן מהדם המותו, מהעצמות המנופצות, מהגופות המפוחמות, משברי הבתים, מהזחל הקרוע של הטנק במסיבה ברעים. והמלט המחבר בין כל אלו יהיה דומיה וצלמוות, וקול שופר עם היציאה לקרב, ומטחי כבוד לחייל שנפל. והיא לא תיבנה בידיים גסות, אלא בעיניים דומעות.

רק משנביט בעינינו לעומק התהום שכרינו לעצמנו בגבהות לב ובעיוורון, ונטה אוזן לאימה החרישית, ורק משנבין שאנו על קוטב העיצבון, ועוד מכת ברזל אחת של אח באחיו, והננו נופלים מאחרי פרגוד שטוף דם, ורק לאחר שתנקב את ליבנו אנקת האנסות, ומוחנו יפולח ממבטי השבים מגיא ההריגה, רק לאחר שנכיר שהובסנו בעווננו, ושניצחון הרוח האחת על האחרת הוא כיליון הגוף והנפש לכולנו, רק אז נעמוד על סודן של העצמות היבשות, שקרמו עור ובושר וקרבו זה לזו: "וַיֹּאמֶר אֵלֵי הַנְּבִיא אֶל הָרוּחַ הַנְּבִיא בֶן אֶדְם וְאָמַרְתָּ אֶל הָרוּחַ כֹּה אָמַר אֶדְם-י ה' מֵאַרְבַּע רוּחוֹת בָּאֵי הָרוּחַ וְפָחֵי בְּהַרְוָגֵים הָאֵלֶּה וַיַּחֲדוּ" (יחזקאל לו, ט).

מארבע רוחות, שונות, מנוגדות, הנושאות עימן זעקות צער שונות, תקוות הפוכות, רצונות מקוטבים, מהרוחות הסותרות הללו נוצרת רוח אחת. ורק היא הרוח האחת שנבנתה מארבע הרוחות כולן, רק היא תעניק חיים בהרוגינו, במתינו, ובנו.

והרוח הזו היא רוח האלוקים מעל פני תהום, ואז יהי אור. ולא יהיה זה אור שבעת הימים, ולא ירושלים אורו של עולם, לא אורו של משיח, וגם לא עוטה אור כשלמה. יהיה זה אור הפועל משדרות שקם לעמלו. אור מנורת הלילה של הרפתן בקיבוץ. אור השומר הניצב על משמרתו מול הלבנון. אור הטרקטור המפלח תלמים בטרם הנצה חמה, אורם של פועלי במה, המתקינים את ציוד הסאונד למסיבה. אור בית כנסת בקרית שמונה באשמורת הבוקר בחודש הסליחות.

ואנו שהתאבלנו על השריפה, ועל השחיטה ועל הטבח ועל האונס והטומאה, אנו שבכינו על הרוגי מלחמה, אנו האבלים על החורבן, ועל אובדן הארץ, ואבדן האדם נשוב ונזכה לראות בבניין. לו יהי.

במוצאי הימים הנוראים מתחילים לומר 'משיב הרוח'. בשמחת תורה האחרון, עוד בטרם הכריז שליח הציבור 'משיב הרוח', אנחנו נפוצנו לכל רוח. מלאי חרדה, פליאה, השתוממות ותמהון לבב. ומאז לא נושבת בקרבנו רוח אחת, אלא רוחות שונות. רוחות סותרות. וכל רוח רואה בעצמה את הרוח הטובה, וברעותה רוח עוועים. ולכל רוח זמן משלה, ולוח שנה משלה, וזיכרון משלה. האם מתקפת החמאס החלה בשבעה באוקטובר, או שמא בבוקר שמחת תורה נפתחה מלחמת משיב הרוח?

ומאז אותו היום איננו מסוגלים אפילו לבכות ביחד, ובוודאי שלא לשמוח ביחד. חלק מאיתנו נאחזים בכל שביב ידיעה על 'הסדרה', 'הפוגה', או 'הפסקת אש', שתביא איתה אולי אולי גם את שחרור החטופים, ועבור החלק האחר כל ידיעה כזו מתקבלת בבזז כ'כישלון', 'תבוסה', ו'שובה של הקונספציה'. ומנגד כל חיסול ממוקד יותר, בכיר יותר, דרמטי יותר, מלווה בשאגות שמחה, ומזמורי תודה מצד אחד, ומהעבר האחר הוא מתקבל בחרדה, מה יעלה בגורלו של אלון אהל? כיצד הוא ישפיע על רומי גונן? הללו מחלקים מגרשים על חוף הים של עזה ועל גדות הליטני, ואלו משוועים שכבר ישובו הביתה. חצי העם נמצא ב'שעתנו הקשה', והמחצית האחרת כבר מתפייטת על 'שעתנו היפה'.

מזה כשנה אנחנו מחכים שאחרי החגים יתחדש הכול. ולאסוננו הרוח החדשה נוגעת רק בחלקנו. יש החשים את רוממות רוח הגבורה, ואף נטעו למענה אוהל. ואחרים חשים את רוחו של מלאך המוות המנשבת במנהרות החמאס ובשרידי הבתים העשנים. ואף לאלו ישנו מאהל, אך כמטחווי קשת מאוהל הגבורה. ובין אוהל לאוהל, ובין רוח אחת לאחרת אנחנו הולכים ונקרעים, הולכים ומתפוררים, הולכים וכלים. ולמען הגביר את האסון, הרי שאיננו מסכימים אפילו על עצם קיומו של הקרע הפנימי המכרסם בנו.

והתהום שהולכת ונפערת במהירות מחרידה לקול מצהלות שמחה וזעקות שבר, איננה מאפשרת אפילו להעלות קווים לדמותה של תקווה משותפת. ולו יכולתי הייתי נס למלון אורחים במדבר, כמו הנביא ההוא, וכמו המשורר שברח מעיר ההריגה למדבר הלאה. אבל המדבר זרוע טילים ומלונות האורחים גדושים בפליטים. ואין מנוס, ואין לאן לברוח, ואין לי ארץ אחרת במיוחד כאשר אדמתי בוערת.

פרופ' שמחה גולדין

היסטוריה של עם ישראל, אוניברסיטת תל אביב

מה עושים?

עוסק במצווה ממש, אלא מדבר עליה הוא בבחינת "אוויל שפתיים יילבט" או נהנה מפירותיה - הוא בלשון המכילתא "בוזז". חסיד מול בוזז.

המכילתא מלמדת אותנו: אין למעלה ממצוות הבאת החלל לקבר ישראל. ולכן זכה משה והקב"ה התעסק בקבורתו. והיכן מי שעוסק בהבאת בני לקבר ישראל?

נעבור לדוד: רעב פורץ בימיו של דוד ומתברר לו כי הרעב הזה קשור בזיכרון - בפגיעה שפגע שאול בגבעונים, אבל גם בחרפה, על שלא הביא מנהיג עם ישראל את שאול המלך לקבר ישראל. התנא רבי פנחס בן יאיר מלמדנו לקח חשוב בפרקי רבי אליעזר (פרק יז וכן גם ביבמות מח, ע"ב): שלוש שנות הרעב החלו מייד כשהתחיל שלטונו של דוד. נאמר על הרעב "שנה אחר שנה", משום שדוד חקר וביקש לדעת מדוע מגיע הרעב, מדוע יש בצורת? מה חטא חוטא עם ישראל שהוא מלכו? - הרי עונש הרעב, הבצורת, מגיע כשיש חטא מוסרי, כשיש עוון חברתי. כמו כל מנהיג, דוד חשב שהחטא מצוי בעמו, ולכן הוא נענש ברעב. כך במשך שלוש שנים, שנה אחר שנה, בירר דוד באילו חטאים שקע עם ישראל: שמא עובדי עבודה זרה יש במחנה ישראל? שמא גילוי עריות פשה בעם? שמא יש בהם רוצחים שופכי דמים? דוד ידע כי בעבור חטאי יסוד אלה נענש העם כולו ברעב. שלוש שנים, שנה אחר שנה הוא בדק את עמו וגילה שהעם נוהג כהלכה. אז הגיע המלך למסקנה כי החטא אינו בעם אלא בהנהגה, בו עצמו, והתברר לו כי העונש שסובל העם תלוי במנהיג, על כך ששאלו ובניו לא הובאו לקבורה כראוי בארץ ישראל: "וַיִּלְךָ דָּוִד וַיִּקַּח אֶת עֲצָמוֹת שָׁאוּל וְאֶת עֲצָמוֹת יְהוֹנָתָן בְּנוֹ מֵאֶת בְּעֻלֵי יָבִישׁ גִּלְעָד... וַיַּעַל מִשָּׁם אֶת עֲצָמוֹת שָׁאוּל וְאֶת עֲצָמוֹת יְהוֹנָתָן בְּנוֹ וַיֵּאֲסֹפוּ אֶת עֲצָמוֹת הַמּוֹקְעִים. וַיִּקְבְּרוּ אֶת עֲצָמוֹת שָׁאוּל וְיְהוֹנָתָן בְּנוֹ בְּאֶרֶץ בְּנִימִן בְּצִלְעֵ בְקִבְרֵ קִישׁ אָבִיו וַיַּעֲשׂוּ כֹל אֲשֶׁר צִוָּה הַמֶּלֶךְ וַיַּעֲתֵר אֱלֹהִים לְאַרְצָא אַחֲרַי כֵּן" (שמואל ב כא, יא-יד). מייד לוקח דוד את ההנהגה, כל חכמי ישראל וגדוליהם, עובר את הירדן, מוצא את עצמות שאול ביבש גלעד, לוקח את העצמות, שם אותן בארון, ומצווה להעביר את הארון בכל גבול ישראל בכל שבת ושבת, כדי שכולם יוכלו לגמול לחלל חסד. כך, על פי התנא הנערץ על הדר, רבי פנחס בן יאיר, בהנהגתו של דוד מלך ישראל עוצבה ההתנהגות הישראלית הבסיסית - הבאת לוחם חלל לקבר ישראל היא חסד, חסד של אמת. מצווה המלך שחכמי

את סגן הדר גולדין אין צורך להציג. הדר נחטף ונהרג בידי החמאס ב-1 באוגוסט 2014, בזמן הפסקת אש הומניטרית. מאז ועד היום הדר נמצא בידי החמאס, ומדינת ישראל וצה"ל אינם משיבים אותו לארצו למשפחתו ולקבר ישראל. נאבקנו במשך תשע שנים וחצי כדי שהחברה הישראלית תמלא את המצווה של הבאת חלל לקבר ישראל; לקיים את האתוס הצה"לי האומר שלא משאירים חיילים חללים בידי האויב - כי מי שמשאיר חללים, ייטוש את הפצועים ויפקיר את החיים. החברה הישראלית הוקירה מאוד את המאבק אבל ברובה הגדול לא הצטרפה אליו. התפיסה שלנו שאמרה כי אם החברה נוטשת את ערכיה ומצוותיה בעבור אינטרסים - החברה נמצאת בסכנה. בשמחת תורה לפני שנה הועמדנו כולנו בפני המראה. אני מבקש בדברים הבאים להציג את ההבנה העולה מפעילותם של שניים מהגיבורים של הדר - משה ודוד.

נתחיל ממשה: בסוף ספר דברים, כשמשה נפטר, אנו מוצאים פסוק מופלא: "וַיִּקְבְּרֵ אֹתוֹ בְּבִי" (דברים לד, ו). מי קבר את משה בגיא? תשובת המדרש: "הקב"ה נתעסק בקבורתו של משה". הקב"ה קבר את משה בגיא! לתמיהה כיצד אנו יכולים להעלות על הדעת שהקב"ה יתעסק בקבורתו של בן אנוש ואפילו יהיה זה משה, ניתנת התשובה שהקב"ה אכן התעסק בקבורת משה, כי משה היה המנהיג שקיים את השבועה שעם ישראל נשבע ליוסף, שייקחו את עצמותיו לארץ ישראל כשיעזבו את מצרים. "וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת עֲצָמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ כִּי הִשְׁבַּע הַשָּׁבִיעַ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פֶּקֶד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהֶעֱלִיתֶם אֶת עֲצָמוֹתַי מִצֵּה אֶתְכֶם" (שמות יג, ט). משה הבין כי ההבטחה "פקוד יפקוד" לגאולה, היא פועל יוצא התלוי ב"השבע השביע". אם לא מקיימים את המצווה, את השבועה, ה' לא יפקוד את עמו. משה ממלא את המצווה ואינו מניח אותה מידו ארבעים שנה. כדברי המכילתא דרבי ישמעאל: "וייקח משה את עצמות יוסף עמו - להודיע חוכמתו וחסידותו של משה, שכל ישראל עוסקין בבזיה ומשה עוסק במצוות עצמות יוסף. עליו הכתוב אומר: 'יִחַם לִב יִקַּח מִצְוֹת וְאִוִּיל שִׁפְתָי: יִלְבֹּט' (משלי י, ח)". על ים סוף, כל עם ישראל היה עוסק בבזיה מצרים, המותרת. והיה אחד שלא עסק בבזיה כי אם במצווה: הבאת המת לקברו בארץ ישראל. העוסק במצווה מגלה את דבקו במצוות, את חוכמתו ואת מידת החסידות שבו. מי שאינו

ברכה. רעב יהיה. רק אחרי שגמלנו את החסד שבהבאת לוחם לקבר ישראל אנו יכולים להעז ולבקש את כל הבקשות הפשוטות הרגילות של היום יום. ומכל טוב אל יחסרנו, אמן ואתם? - האם אינכם חשים את הרעב שבחינו? החללים שנחטפו ונהרגו באחריותנו מופקרים, ואנו ברעב. לא הבאנו את שני הלוחמים החללים, הדר ואורון, וכעת אנו חבים למאות. הפניית הגב למצווה הביאה למאות חטופים, האם נהיה אדישים למצוות פדיון השבויים? האם ימשך הרעב לאחריות, הרעב לערבות הדדית, הרעב למצוות? אין אנו ראויים להגיד את ברכת "הטוב והמיטיב" עד שנעשה את החסד, ועד שנביא את אחיותינו ואחינו המתים והחיים. זה בכוחנו. "ויעתר אלהים לארץ אחרי כן".

ישראל וגדוליהם יעברו עם הארון שבו חללי המלחמה בכל גבול ישראל, בכל שבט ובכל שבט, "והיה הגבול שנכנס בו ארונו של שאול היו יוצאין הם ובניהם ובנותיהם וגומלים חסד כדי שיצאו ידי חובתן בגמילות חסדים" (פרקי דרבי אליעזר, יז)

ומסיים רבי פנחס בן יאיר את הלקח הנלמד: "פִּינּוֹן שְׂרָאָה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׂגַמְלוּ לוֹ חֶסֶד כָּל יִשְׂרָאֵל, מִיָּד נִתְמַלֵּא רַחֲמִים וְנִתֵּן מָטָר עַל הָאָרֶץ, שְׁנַאָמֵר [שם] "וַיַּעֲתֵר אֱלֹהִים לְאָרֶץ אַחֲרַי כֵּן". זה מה שלימד דוד את העם - מידת החסד הגדולה ביותר היא הבאת חלל-לוחם לקבר ישראל. והקב"ה? "כיוון שראה הקדוש ברוך הוא שגמלו לו חסד כל ישראל, מיד נתמלא רחמים ונתן מטר על הארץ, שנאמר (שם) ויעתר אלוקים לארץ אחרי כן". החסד הוא שמשבית את הרעב.

הרעב הוא רצון למשהו שאי אפשר למלא. קלקול יסודי - זו תכונתו של הרעב. דוד הבין כי לא התנהגות העם היא שהביאה את הרעב, אלא קלקול במנהיגות, בו עצמו, ואמר: "מכאן ואילך אין הדבר תלוי אלא בי". זהו החסד שעליו בנויה ברכת "הטוב והמיטיב" שבברכת המזון. הברכה שנתקנה, כפי שמלמד אותנו רב מתנה במסכת תענית (לא ע"א), רק אחרי שהובאו הרוגי ביתר לקבורה. בסוף מלחמת בר כוכבא עמד העם בתוך ייאוש גדול. המעצמה הרומית הרגה את אחרוני לוחמי בר כוכבא שנתבצרו בעיר ביתר, ולא אפשרה להביאם לקבורה. הורים לא ידעו מה עלה בגורל בניהם, נשים לא ידעו אם הן עגונות או אלמנות, וילדים לא יכלו לבכות את הוריהם. אז אפשרה רומא לקבור את חללי הקרב. מייד תיקנו חז"ל את ברכת "הטוב והמיטיב" והוסיפו אותה לברכת המזון. מה משמעות הברכה הזו שהיא כל כך שגורה על פינו, שאיננו שמים לב ללקחה? - אנו מבקשים את החן והחסד, את הרחמים ואת הרווח; אנו מבקשים את הדברים הבסיסיים, הפשוטים, הברורים ביותר - פרנסה וכלכלה, הצלה והצלחה, ברכה, ישועה, נחמה, רחמים, חיים. בזכות מה? - בזכות החסד. בזכות הבאת חלל לקבר ישראל

משה לימד אותנו על המצווה, דוד לימד אותנו שהבאת חלל לקבר ישראל היא חסד. ובלי החסד הזה איננו זכאים לאף לא אחת מבקשות היום יום. ללא החסד רעב יהיה לנו, לא פרנסה, לא כלכלה, לא הצלחה, לא ישועה ובוודאי שלא

יונית רחמני, אי ארצי

הרב אביה הכהן

ישיבת תקוע, מדרשת לינדנבאום ומתן

ופדוויי ה' ישובון

לחיי בניו, ומתוך כך נכנס למשא ומתן.

אנו יודעים שכל הסכם לא יהיה הסכם של ניצחון. השאלה עד כמה אנחנו מוכנים לוותר. אנו יודעים שיש עסקאות שיסכנו את חיי כולנו ואסור לעשות אותן, אבל אנו מוכנים להיכנס ל-"ספק סכנה" על-מנת לשחרר את החטופים. אנו מוכנים לקחת סיכונים למען מטרה קדושה זו.

אם ישוחררו החטופים יקל עלינו להתמודד עם ההמשך.

עם כאב משפחות החטופים קשה להתמודד, זה כאב שמהדהד.

כוח אין פירושו רק להילחם בכוח. כוח לעיתים פירושו יכולת ההכרעה ולוותר.

לוותר למען שובם של החטופים.

ואנו פונים בתפילה;

ריבונו של עולם,

אנא תן דעת למנהיגינו לעשות את ההסכם הפחות רע,

ובלבד שיתקיימו דברי הנביא:

"ופדוויי ה' ישובון וקאו ציון פרינה

ושמחת עולם על ראשם

ששון ושמחה ישגיגון נסו יגון ואנחה"

(ישעיהו נא, י)

"כה אמר ה' קול ברמה נשמע

נהי בכי תמרוירים רחל מבכה על בניה

מאנה להנחם על בניה כי איננו

פה אמר ה'

מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה

כי יש שָׁכַר לַפְעֻלְתֶּךָ נָאָם ה' וְשָׁבוּ מֵאֶרֶץ אוֹיֵב

וְיֵשׁ תִּקְוָה לְאַחֲרִיתֶךָ נָאָם ה' וְשָׁבוּ בָנִים לְגְבוּלָם

הָבוּ יְקִיר לִי אֶפְרַיִם אִם יֶלֶד שְׁעִשְׁעִים

כִּי מִדֵּי דְבָרֵי בּוֹ זָכַר אֶזְכְּרֶנּוּ עוֹד;

עַל כֵּן הָמוּ יַעֲי לֹו רַחֵם אֶרְחַמֶנּוּ, נָאָם ה'"

(ירמיהו לא, יד-טו, הפטרת יום ב' דראש השנה)

ברגעים הקדושים שלפני תקיעת שופר בראש השנה אנו קוראים בדמע, ואנו בוכים עם אבינו יעקב שבוכה ומתגעגע ליוסף בנו. ואנו בוכים עם 'מאמא רוחל', ושומעים את הבכי שאי אפשר לעמוד מולו; בכי אם על בנה שאבד ונעלם. הבכי נשמע ומהדהד מדור לדור.

ועכשיו הוא הפך לחינו. משפחות מחכות ליקיריהן שבשבי אויב אכזר ומרושע. אבות ואימהות מחכים לילדיהם, משפחות מחכות ליקיריהן.

איננו יודעים את כל הפרטים, ורב הנסתר על הגלוי, אך אנו יודעים שמולנו אויב אכזר, שמתאכזר גם לעמו שלו וחיי ילדיו אינם חשובים בעיניו. הלוואי והיה מולנו אויב שדואג

הרב שאול ויזר

ר"מ וביבליותרפיסט

”וַיִּשְׁמַע אֲבָרָם כִּי נִשְׁבְּהָ אָחִיו”

כי נשבה בן אחי, די היה לי להביט בעיניו ולהבין מאין נפלט, ומה פירוש נשבה. הזדרזתי עם חניכיי, רדפנו עד לדן והמשכנו עד משמאל לדמשק, השבתי את השבויים ורכושם. שבוי יכול לשבת ולהשיב את נשמתו בבור כלאו ויכול הוא לשוב לביתו, רק אם יהיה מי שירדוף עד אליו וישיב אליו את חייו!¹

שקט. מתוכו שמעתי את קול אבי: ”רבי שמעון בבראשית רבה (פרשה צה, ג) מסר לכם: ’ומהיכן למד אברהם את התורה?’ וענה: ’נעשו שתי כליותיו כשתי כדים של מים והיו נובעות תורה. ומניין שכן הוא שנאמר: ’אַבְרָהָ אֶת ה’ אֱשֶׁר יַעֲצָנִי אֶף לַיְלֹת יִסְרוּנִי כְּלִיּוֹתַי’. (תהילים טז, ז).”

”רוצה לומר, תורת ה’ היא מסר ועצה לדרך חיים מוסרית. ה’ התגלה אליי כי בלילה הייתי מתייסר מה ראוי לאדם שיעשה בחייו. אם לא הייתי רודף עד משמאל לדמשק להציל את לוט בחסות הלילה, הרי שכל לילה ולילה היו מייסרות אותי כליותיו, עד אחרון ימיי. כמו שללא מים אין חיים, כך ללא חייו של לוט בן אחי לא היו לי חיים. כך לא הייתה לי תורת חיים.”

צבע של ערב בא בשמיים, כבר אפשר לספור הכוכבים בחוץ. בתוך המיגונית עלטה. כאן עמד ענר ז”ל והדף רימונים אל המרצחים, מכאן שבו את הירש ז”ל, השליכוהו על טנדר עד למחילות רפיח.

שקט. (עד לפיצוץ הבא)

שלהי חודש אלול תשפ”ד, שעת בין ערביים. במערב - העיר חאן יונס, מאחוריה השמש שוקעת, חונה מעבר לים. רגעים אחרונים לשיחת מנחה. פִּזְנָה למזרח, לפני הכניסה לקיבוץ נְעִים. מימיני פתח הכניסה למיגונית. על חזית המיגונית מצוירת ציפור תכלת גדולה, על הקירות מדבקות זיכרון עם משפטי צוואה. מי דמיין שילד השכנים התוסס והערני ינסח משפטי צוואה טרם יציאתו למלחמה על הגנת עמו וארצו?

”ה’ שפתי תפתח” - מביט לשמיים שואף אוויר ומנסה להתחיל ”ברוך אתה” כורע ומזדקף, ”וא-להי אבותינו, א-להי אברהם”, פתע מדממה לרחישה ולחישה עולה הקול, ’אברהם אברהם’, ומעט מתגבר - ’אברהם אברהם’.

נבהל כל פעם מחדש לקרוא בשם הפרטי לאב הראשון. אב המון גויים. אברהם. עובר ל- ”אבא אברהם, שומע? אבא אברהם, שומע, עבור?” ואחר כמה שניות שומע: ”הנני! טוב שהנך מנסה שוב ושוב.”

לא ברור פשר החוצפה להשיב, בלי מחשבה: ”אולי למדת ממך מאז, עת פנו האנשים לסדום ואתה נגשת ושאלת בפשטות ’האף תספה צדיק עם רשע?’ והמשכת וטענת: ’חלילה לך, השופט כל הארץ לא יעשה משפט?’ ולאחר שהקדמת ואמרת ’ואנכי עפר ואפר’ ביקשת שש פעמים, כנגד ששת ימי המעשה, ’אולי?’”

שקט. מבקש לשאול: ”האם כאשר שמעת כי נשבה לוט בן אחיך גם שאלת ’אולי’ כמו: אולי לא אשוב? אולי בכך אני מסכן את בעלי בריתי שאיתי? אולי אנשי רשע ישובו לשבות חיים נוספים? אולי לוט כבר איננו חי? אולי האנשים שאציל לא יכירו לי טובה?”

וכמו שומע את התשובה: ”כאשר בא הפליט והגיד לי

1 כמו התשובה - ”ושבת עד ה’ א-להיך” ובמקביל ”כי תשוב אל ה’ א-להיך” (דברים ל, ב; י).

פדיון שבויים בדור אינדיבידואליסטי ואנטי-אינדיבידואליסטי

האויבים רודפין אחריהם לשבותם" (הלכות מתנות עניים, פ"ח, ה"ב). שני הנימוקים, לכאורה, מצביעים על העדפת טובת הכלל - הציבור ומצבו הממוני, או סיכון עתידי שלו - על טובת היחיד השבוי כעת. אבל האם זהו באמת ההסבר לדין זה? הסיפא של המשנה מצוטטת הרבה פחות: "ואין מבריחין [מחלצים] את השבויין מפני תיקון העולם. רשב"ג אומר מפני תקנת השבויין". רש"י מסביר את שני הטעמים: "תנא קמא חייש [חושש] לתיקון העולם כולו, שמא יקצפו על השבויים העתידיים לבא ויתנום בשלשלאות... ורבי שמעון לא חייש [אינו חושש] אלא אם כן יש שבויין אחרים עמו, שמא יקצפו השבאין לייסרן ביסורין". לצערנו, לאחר חילוץ חלק מהחטופים, שני החששות האלה התגשמו. דברי המשנה הללו נשכחו משתי סיבות: ראשית, הרי מתנגדי העסקאות תומכים במבצעי חילוץ, שהמשנה לכאורה מתנגדת אליהם! שנית, התנגדות זו, לפחות לפי הטעם השני, מתעלמת מהשיקול הכללי ודורשת בשלומם של השבויים שלא יצליחו להבריח. זאת ועוד, פוסקים רבים פסקו "פשוט דכל [שכל] יחיד שיכול לברוח - בורח ואין לו לחוש על אחרים" (שו"ת חוות יאיר, סימן ריג). אם כן, עמדת ההלכה אינה מוכתבת משיקולים של אינדיבידואליזם ואנטי-אינדיבידואליזם, וכדאי שגם אנחנו נשתחרר מהם. נראה שהיא מנסה לאזן בין טובת הפרט והכלל. נראה שהחטוף עצמו, ולפי כמה מקורות גם משפחתו הקרובה, אינם צריכים לשקול את שיקולי הכלל. גם הציבור נדרש לעמדה מאוזנת: מחד גיסא אין הוא רשאי לעשות פעולה אקטיבית שתסכן את החטוף המסוים גם למען תועלת הכלל, ומאידך גיסא יש להימנע מפעולה שיכולה להציל אותו אם תסכן את הכלל. גם אם נצלול יותר לתוך דיונים הלכתיים בשאלות של פדיון שבויים לאורך הדורות, לא נוכל למצוא עמדה פשטנית שטובת הכלל תמיד גוברת על טובת הפרט. אם כך, כדאי ששני הצדדים יאמצו עמדה יותר מורכבת ומאוזנת, ולא רק בסוגייה הבווערת והכואבת שלפנינו. ההתבצרות בשני הקצוות גורמת להקצנה, שזרה לעמדה ההלכתית וגם לשכל הישר ולמוסר הבסיסי.

בעיית החטופים בעזה מטילה צל כבד על החברה הישראלית וקורעת אותה מבפנים. העובדה שחלק נכבד מהם, לצערנו הרב, נהרג או נרצח בשבי, אינה נותנת מנוח. בוודאי שכל אזרחי ישראל חרדים לגורל החטופים ורוצים מאוד בחזרתם. הקרע נובע ממחלוקת עמוקה: האם החזרת החטופים צריכה להיות המטרה הראשית של המלחמה ויש לקבל כל עסקה שעומדת על הפרק ושתאשר על ידי גורמי הביטחון, או שהחזרתם משנית לניצחון במלחמה ואין לקבל עסקה שתיפגע בניצחון זה. לדיון צדדים רגשיים, מוסריים, אסטרטגיים ופוליטיים, אך גם עמדות תורניות עולות בו - לעיתים מצד מי שמבקשים שהתורה תהווה חלק מרכזי בשיקולים, ולעיתים מצד מי שמבקשים להשפיע על עמדות הציבורים המסורתי, הדתי והחרדי, באמצעות אזכור מקורות מוכרים ומרכזיים בתחום. בדבריי כאן אבקש להתמקד בנקודה תורנית וערכית אחת: ערך הפרט מול תועלת הציבור.

הוויכוח על החזרת החטופים נוגע בשתי תפיסות יסוד חלוקות: קולקטיביזם מול אינדיבידואליזם. עבור רבים מהתומכים בכל עסקה, או למצער מוכנים לוותרים גדולים למען עסקה, נשמע הטיעון שאין מחיר לחיי אדם - מכיוון שכרגע חיים של כך וכך חטופים נמצאים על הכף, החברה צריכה לשלם מחיר נכבד כדי להצילם, גם אם מחיר זה הוא סיכון ביטחוני כמעט ודאי לעתיד. במקרה של גלעד שליט הרקע האינדיבידואליסטי של העמדה היה ברור אף יותר, אך הוא נוכח גם כאן, אף על פי שמדובר בקבוצה גדולה של חטופים: היחיד הוא תכלית החברה. אבקש לטעון שפן מרכזי בהתנגדות בציבור הדתי להצעות שונות לעסקה נובע מזיהוי הרקע הזה, שכנגדו מתנהל מאבק מזה כמה וכמה שנים. האינדיבידואליזם, המזוהה בטעות כפוסטמודרני, נתפס כמקור התפוררות המסגרות המשפחתיות והלאומיות במערב, וכמנוגד ליהדות בתכלית. בדבריהם של לא מעט מהמתנגדים לעסקה, מופיע הטיעון שביהדות (וכמובן בכל תפיסה חפצת חיים) הכלל קודם לפרט, ואין לדאוג לפרטים על חשבון הכלל. אחד המקורות המצוטטים בהקשר זה הוא "אין פודין את השבויין יתר על כדי דמיהן מפני תיקון העולם" (משנה גיטין, פ"ד מ"ו), הגמרא מביאה שני הסברים לכך: הראשון - בגלל העול הכספי על הציבור, והשני - כניסוחו של הרמב"ם: "שלא יהיו

הרב אליעזר מלמד

מחבר סדרת ספרי ההלכה פניני הלכה, רב היישוב הר ברכה וראש ישיבת הר ברכה

פדיון שבויים

מחבלים גבוה עבור כל חטוף, אלא תובע הישגים מדיניים וביטחוניים, של הפסקת לחימה ונסירה וכדומה. ואם הממשלה תיענה לתביעתם, היא תסכן בכך את מדינת ישראל. לכן המאמץ לשחרור החטופים חייב להיות בדרך של הכנעת האויב.

לדעתי, אם תתבצע עסקה לשחרור חטופים במחיר מופקע, לא ננצח את המלחמה, ובכך נסכן נפשות רבות לאין ערוך ממה שנציל. אין מדובר בהשערה אלא בלמידה מניסיון העבר. בתהליך הדרגתי מדינת ישראל נכנעה והסכימה לשחרר חטופים במחיר שהלך ועלה. תחילה היתה עסקת ג'יבריל בשנת תשמ"ה, 1985, שבה שוחררו 1,151 מחבלים תמורת שלושה חיילי צה"ל. המשוחררים הללו הובילו את האינתיפאדה הראשונה שפרצה פחות משלוש שנים לאחר העסקה, והובילה לפחות לפי עשרה הרוגים. בשנת תשס"ד, 2004, התקיימה עסקה עם חזבאללה, שבה שוחרר אלחנן טננבוים ועוד שלוש גופות של חיילים תמורת 450 מחבלים, ביניהם שיח עובייד ומוסטפא דיראני. בעקבות זאת, חזבאללה כמובן ניסה לחטוף עוד חיילים. שנתיים אחר כך הצליח, ובעקבות זאת פרצה מלחמת לבנון השנייה, שבה נהרגו 121 חיילים ו-44 אזרחים. השיא הגיע בעסקה לשחרור גלעד שליט, בתשע"ב, אוקטובר 2011, תמורת 1,027 מחבלים. מחבלים אלו הובילו כמה מערכות טרור נגד ישראל, ובתוך כך הקימו מפלצת טרור שלא היה כדוגמתה, והובילו למלחמה האחרונה, בה נהרגו עד כה יותר מאלף וחמש מאות אזרחים וחיילים.

לבי עם המשפחות, שדעתן נטרפת עליהן מרוב ייסורים. וגם ברמה הלאומית מצבנו טרגי: המחלוקת בין הימין לשמאל עמוקה, ונוגעת לשאלות של חיים ומוסר. מתלווה לכך חוסר אמון בממשלה הנבחרת מצד רוב תומכי השמאל ומקצת תומכי הימין, כמו חוסר אמון בהנהגה הביטחונית של רבים מתומכי הימין ומקצת תומכי השמאל. במציאות כזו, יחד עם ניהול הוויכוח הנוקב צריך לשקוד על הדברים המאחדים, ולהתעצם עד כמה שאפשר בחיזוק הזהות היהודית והערכים המשותפים, ובכלל זה גם כבוד, רגישות והבנה ליריבים פוליטיים.

אמרו חכמים שמצווה גדולה לפדות שבויים, והיא קודמת בחשיבותה לכל סוגי הצדקה השונים, מפני שהשבוי סובל מרעב, צמא וחוסר בגדים, ובנוסף לכך חייו מצויים בסכנה (בבא-בתרא, ח ע"ב). לכן אין לחסוך במאמצים כדי להציל שבויים (רמב"ם ושולחן ערוך, יורה דעה, רנב, א). אולם קבעו חכמים הלכה שאסור לשלם עבור פדיון שבויים מחיר מופקע, כמבואר במשנה (גיטין, פ"ד, מ"ו): "אין פודים את השבויים יתר על כדי דמיהם, מפני תיקון העולם", כדי שלא ליצור תמריץ לשודדים לתפוס עוד ועוד שבויים משלנו, לאחר שידעו שהננו מוכנים לשלם עבורם כל מחיר, וכן נפסק בשולחן ערוך (שם, ד).

אומנם כאשר החוטפים מאיימים לרצוח את השבוי נחלקו הפוסקים, ויש אומרים שהואיל ומדובר בפיקוח נפש קרוב ומוחשי, מותר ומצווה לשלם עבורו כל סכום (ראו פתחי תשובה יורה דעה, רנב, ד). על פי זה יש טוענים שגם את החטופים בשבי החמאס צריך לפדות בכל מחיר, הואיל והם נמצאים בסבל נורא ובסכנת נפשות קרובה ומוחשית.

אולם טענתם מוטעית. כל הדיון ההלכתי הוא על תשלום כספי מופקע לשודדים, אבל לו היה מדובר בתביעות מול כלל הציבור היהודי שבאותו אזור, כגון שיתפנו מארצם או שיפסיקו לעסוק במסחר וחקלאות, הרי שכבר אין מדובר בתביעה של שודדים אלא של אויבים שמכריזים מלחמה נגד כלל הקהילה היהודית. וכפי שהורו חכמים, שאם האויבים באו לשדוד אפילו קש ותבן בלבד מעיירה שעל הגבול, מסכנים חיים כדי לצאת נגדם למלחמה, משום שאם ניכנע להם בדבר קטן, ימשיכו להילחם בנו ויסקנו את נפשם של יהודים רבים (עירובין מה ע"א; שולחן ערוך, אורח חיים שכט, ו).

קל וחומר כאשר מדובר באויב שמטרתו המוצהרת להשמיד את מדינת ישראל, שכל תשלום מופרז עבור חטופים שלנו מתפרש ככניעה שמסכנת את חיי כל היהודים, בסיכון רב מערכתי: א) רבים מהמחבלים המשוחררים יחזרו לרצוח יהודים; ב) 'עסקה' כזו תעודד נסיונות נוספים בעתיד לתפוס עוד שבויים עבור מחיר כבד מנשוא; ג) האויב יראה בזה ניצחון, ובעקבות זאת המורל שלו יעלה, והמלחמה תתארך ותגבה קורבנות רבים; ד) בעקבות הוויתורים שבעסקאות הקודמות, האויב כבר אינו מסתפק בשחרור של מספר

הרב מאיר נהוראי

רב המושב משואות יצחק, יו"ר רבני בית הלל, ר"מ בבית המדרש לנשים במגדל עז

פרשת הקללות ומלחמת חרבות ברזל

כמה מזכירים הפסוקים הללו את אשר התרחש בצפון הארץ. דומה ששנה זו היא "קריאת השכמה" לכולנו להבין שהניצחון אינו תלוי רק בעוצמה הצבאית ובגבורת החיילים, אלא בצורך שלנו לשמור את הברית. ברוך ה', ארץ ישראל מלאה בתורה וגדושה במעשים טובים. הנוער שלנו חזק וחזר מוטיבציה, מעשי גבורה לאין ערוך. הרוח של עם ישראל תנצח. אולם כל זה מותנה באחדותנו. המלחמה פרצה על רקע קרע עצום שהיה בתוך החברה הישראלית, ולצערנו, הקרע עדיין לא התאחה - בוודאי שלא בעורף.

שחרור החטופים כתנאי לריפוי

אין ספק שאחת הסוגיות המרכזיות שקורעת את החברה הישראלית היא החזרת החטופים. איני מבקש להביע דעה, ובמיוחד מפאת חוסר הכלים שיש בידי ובידי כולנו. אולם חייבים לקחת בחשבון ששחרור החטופים אינו רק שאלה הנוגעת לחייהם של היקרים והיקרות שנמצאים בשבי החמאס. זו לא רק שאלה שקשורה לאחריות של החברה הישראלית על כך שהם נמצאים שם, אלא זו שאלה שקשורה גם לקרע החברתי שנוצר כתוצאה מהסוגייה הזו. ברית ערבות מואב נכרתה בעמידה של כל העם "אַתֶּם נֹצְבִים הַיּוֹם בְּלִבְכֶם". היא תלויה באחדותנו, ולכן חובתנו לחבק את משפחות החטופים, לחזקן, להבין את רגשותיהן, את כעסן, ולהיות אוזן קשבת עבורן. לצד כל השיקולים הביטחוניים החשובים, חובתנו להטמיע את המחשבה ששחרור החטופים הוא תנאי מהותי בתהליך הריפוי של החברה הישראלית. יש לראות את החשיבות הגדולה של קיומנו כעם מאוחד, ולחתור לכך עד כמה שניתן בתוך המצב המורכב אליו נקלענו.

השנה נפתחה במתקפה שלנו על חזבאללה, שנפגע קשות. היו לכך השלכות גם על קריסת שלטונו של אסד. לאחר הפסקת האש שנדרשנו לעשות, אנחנו זוכים לחזור אל הצפון. זהו תהליך מורכב שדורש שיקום ארוך בחלק מהמקומות. זו שעת כושר לסיים את החוב המוסרי שלנו כלפי החטופים ולעשות את המרב על מנת להחזיר אותם לביתם.

פרשת התוכחה שבספר דברים עמוסה בקללות רבות, כאשר ציר מרכזי עובר ביניהן. רוב הקללות מתארות את נפילת עם ישראל בפני הגויים: "שׁוֹרֵף טְבוּחַ לְעֵינֶיךָ וְלֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ ... צֹאנֶךָ נִתְּנֹת לְאִיבֶיךָ וְאִין לָךְ מוֹשִׁיעַ ... הִגַּר אֲשֶׁר בְּקִרְבְּךָ יַעֲלֶה עֲלֶיךָ מֵעֵלָה מֵעֵלָה וְאַתָּה תִּרְדַּ מִטָּה ... גוֹי עַז פָּנִים אֲשֶׁר לֹא יִשָּׂא פָּנִים לְזָקֵן וְנַעַר לֹא יִחַן", כאשר השיא יהיה כאשר העם היושב בציון חלילה יגלה חזרה למצרים: "וְהִשִּׁיבָה ה' מִצְרַיִם בְּאֲנִיּוֹת בְּדָרְךָ" (דברים, כח).

מתוך עיון בפסוקים, ניכר כי האיום יגיע מהעמים הנמצאים סביבותינו. תפקידה של "ברית ערבות מואב" היה להזכיר לעם, רגע לפני כניסתו לארץ, שעליונותו תלויה בעשיית רצון ה' ונפילתו חלילה היא בהפרת הברית. אם חלילה העם לא ישמור את הברית, הגויים יכבשו את הארץ, וייהנו מהיבול שהיה מיועד לעם ישראל. אין קללה גדולה יותר לאדם מאשר שיראה שאחר שהיה תחת מרותו נהנה ממעשה ידיו. מדי שנה, כשאנו קוראים את פרשת הקללות, הכול נראה כל כך רחוק מאיתנו - ובמיוחד מאז שחזרנו לארץ ישראל והקמנו את מדינת ישראל. אולם במהלך השנה האחרונה, במלחמה שרבים רואים בה את מלחמת הקיום של מדינת ישראל, פרשת הקללות מקבלת משמעות אחרת. אני מבקש לצטט פסוק אחד מתוך פרשת הקללות, שמדי שנה ניתן לקרוא אותו באבחה, אולם השנה, לצערנו, ייקרא ברעדה גדולה: "בְּנִיךָ וּבְנֵיֶיךָ נִתְּנִים לְעַם אַחֵר, וְעֵינֶיךָ רְאוּת וְכָלוֹת אֲלֵיהֶם כָּל הַיּוֹם, וְאִין לְאֵל יָדָךְ" (דברים, כח, לב).

ומסביר הבכור שור: "בניך ובנותיך נתונים לעם - אחר: שיליכום בשבי וישתעבדו בהם".

"עיניך רואות וכלות" מסביר רש"י: "מצפות אליהם (אל הבנים והבנות) שישבו ואינם שבים".

"ואין לאל ידך" - אין ביכולתנו לעשות זאת. קשה לנתק את הפסוק מההקשר היומי שלנו אודות החטופים שנמצאים למעלה משנה תמימה בשבי הנוראי, כאשר עיני האומה כולה כלות אליהם, ועדיין לא הצלחנו להשיבם הביתה. המציאות הזו מצטרפת לקללות נוספות שמובאות בפרשה על כרמים ושדות שלא נוכל לאסוף מתוכם את יבולם. עד

הרבנית מיכל נגן

ראש מוסדות צה"ל

מעשה באבדת בת מלך

אותו ועמדה מכסאה והלכה לשם ונגעה בו ושאלה אותו: האתה מכיר אותי? והשיב לה: הן, אני מכיר אותך אתה היא הבת מלך שנגאבדה.

השלב הראשון הוא ההיכרות - האם אתה מכיר אותי? לשון אחר, מה הקשר בינינו? האם אנחנו שני זרים? הרגעים המרגשים ביותר שאותם מביעים כל החטופים ברגע המפגש שלהם עם המחלצים שלכם מכילים בתוכם את השאלה הזאת - האם אתם יודעים מי אנחנו? או שמא שכחתם מאיתנו.

העינוי הנפשי הנורא ביותר למי שנחטף מחיק משפחתו ואוהביו הוא להניח שהעולם המשיך כמנהגו, שהמשפחה לא באמת אוהבת אותנו, שנשתכחנו מלב. והנה מגיעה התקווה הראשונה - "הנה אני כאן", אומר המחלץ: "באתי בשבילך, להציל אותך". הוא מכיר אותה והיא מכירה אותו. יש קשר עם העולם שמחוץ לבית כלא.

במישור הנפשי הפנימי, עצם הידיעה שאני יכולה להיגאל מגולמת על ידי העובדה שמישהו חושב עלי מחוץ לעולם שהסתגרתי בו או שנפלתי לתוכו. מישהו דופק על חדרי הלב מבחוץ, מכיר בי וביכולת שלי להיות חופשיה וזהו הצעד הראשון.

להיקשר אל הכאב

ומה אחר כך?

וספר לה, שאביה מצטער מאד ושהוא מבקשה פמה שנים ושאל אותה: איך אני יכול להוציא אותך? ואמרה לו שאי אפשר לה להוציא אותי כי אם, פשתהיה בוחר לה מקום ותהיה יושב שם שנה אחת וכל השנה תתגעגע אחרי להוציא אותי ובכל זמן שהיה לה פנאי תהיה רק מתגעגע ומבקש ומצפה להוציא אותי "איך אוציא אותך?" שואל אותה גואלה, "אתה צריך ללמוד להתגעגע אלי", היא עונה לו.

לא בחיל ולא בכוח, אלא בכוונה קבועה ועקבית, בהתכוונות בלתי פוסקת - כך תהיה מוציא אותי, המחשבה שלך תוליד את המעשה הנכון. אבל אנא, אל תסיח את דעתך, אף לא לרגע, טעויות קורות ברגע האחרון - לא לאבד ריכוז ולא לאבד תקווה - אל תעזוב ידיים - ככה תוציא אותי.

וכמובן, הוא לא עומד באתגר ופעם אחר פעם נכשל ברגע האחרון.

רב נחמן, כאשר כבר נגמרו לו המילים, היה מספר סיפור.

סיפורו 'מעשה באבדת בת מלך' (סיפורי מעשיות, סיפור א) יכול להאיר בעבורנו צורת חשיבה בנושא הנורא העומד לפתחנו: מאה החטופים והחטופות שלנו שאבדו לנו מזה שנה שלמה. כדרכו של רב נחמן לא נמצא כאן הנחיות פעולה בעולם המעשה - וספק אם ליושבים סביב שולחן מקבלי ההחלטות יש במה להיעזר כאן. אך לנו, לציבור - יש ויש ממה לשאוב:

מסע של חיפוש

ענה ואמר: בדרך ספרתי מעשה שכל מי שהיה שומעה, היה לו הרהור תשובה וזו היא:

מעשה במלך אחד, שהיו לו ששה בנים ובת אחת ואותה הבת הייתה חשובה בעיניו מאד והיה מחבבה ביותר בלילה הלכה לחדרה ובבקר לא ידעו היכן היא והיה אביה מצער מאד והלך לבקשה אנה ואנה עמד השני למלכות, מחמת שראה שהמלך מצטער מאד ובקש, שיתנו לו משרת וסוס ומעות על הוצאות, והלך לבקשה והיה מבקשה מאד זמן מרבה מאד עד שמצאה.

סיפור המסגרת הוא של בת מלך שנעלמה בלילה אחד מתוך ארמונו של אביה והצער על היעלמותה היה גדול ולא הצליחו למוצאה בכל דרך סבירה שבה ניתן היה לנקוט - ואז יצא אחד משרי המלך למסע של חיפוש אחריה. מסע שנמשך חיים שלמים.

סיפור זה של רב נחמן מתקיים בד בבד בשתי רמות של תודעה - הראשונה מתארת קשר אמיתי בין אנשים, המחפשים זה את קרבתו הנפשית של רעהו. והשנייה היא בעולם הפנימי כאשר אדם מחפש את נשמתו שלו, את המשמעות שלו בחייו או את קרבת ה' יתברך.

מה הקשר בינינו?

והלכו להביא אותה והיה שם רעש גדול ושמחה גדולה והמשוררים היו מזמרים ומשוררים מאד באשר שהביאו את המלכה והעמידו לה פסא והושיבוה אצלו והיא הייתה הבת מלך הנ"ל והוא ראה והכירה.

אחר כך הציצה המלכה וראתה אחד, ששוכב בזוית והכירה

לקרוא את הדמעות

ואז, היא משאירה לו מסר:

...הַפֶּת מְלֶךְ עֵמֶדָה שָׁם אֶצְלוֹ, וְיִרְדָּה וְיִשְׁבָּה אֶצְלוֹ וְהִפְיָרָה אוֹתוֹ וְהִיָּתָה מְנַעֲרַת אוֹתוֹ {משנתו}, וְלֹא נִנְעֵר. וְהִתְחִילָה לְקַבּוֹל עָלָיו אֲשֶׁר כָּמָה וְכָמָה יִגִיעוֹת וְטִרְחוֹת גְּדוֹלוֹת מְאֹד שֶׁהָיוּ לוֹ זֶה כָּמָה וְכָמָה שָׁנִים כְּדֵי לְהוֹצִיא אוֹתִי וּבִשְׂבִיל אוֹת וְהַיּוֹם שֶׁהָיָה יָכוֹל לְהוֹצִיאֲנִי וְאֶבְדּוּ וְהִיָּתָה בּוֹכָה מְאֹד עַל זֶה, כִּי יֵשׁ רַחֲמָנוּת גְּדוֹל עָלָיו וְעָלֵי שְׂכָל כֶּף זָמַן שְׂאֲנִי כָּאֵן, וְאֵינִי יָכוֹלָה לְצִאת אַחַר כֶּף לְקַחָה מְטַפַּחַת מְעַל רֵאשָׁה וְכִתְבָּה עָלָיו בְּדִמְעוֹת שְׁלָה וְהִנִּיחָה אֶצְלוֹ וְעֵמֶדָה וְיִשְׁבָּה בְּמִרְכְּבָתָהּ, וְנִסְעָה מְשָׁם.

אַחַר כֶּף הַקִּיץ וְשָׂאֵל אֶת הַמְשֻׁרֶת: הֵיכֵן אֲנִי בְּעוֹלָם? וְסִפֵּר לוֹ כֶּל הַמַּעֲשֵׂה בְּתוֹךְ כֶּף הַצִּיץ וְרֵאָה, שֶׁהַמְטַפַּחַת מְנַחַת אֶצְלוֹ וְשָׂאֵל: מֵאֵין זֶה? וְהִשִּׁיב לוֹ, שֶׁהִיא פְּתִיבָה עָלָיו בְּהַדְמָעוֹת. וְלִקְחָה וְהָרִים אוֹתָהּ כִּנְגֵד הַשֶּׁמֶשׁ וְהִתְחִיל לְרָאוֹת הָאוֹתוֹת וְקָרָא מֵה שֶׁפְּתוּב שָׁם כֶּל קְבֻלָּתָהּ וְצִעֲקָתָהּ.

השלב הראשון במסע הנפש הוא ללמוד שפה רכה של פנימיות עמוקה, ללמוד להתגעגע לאחרים ולא להיות מרוכז בעצמך. להניח לשאיפות וליצרים ולטרדות העולם

ולהתמקד בבת המלך האבודה. אבל השלב הבא רמוז במטאפורה של מכתב הכתוב בדמעותיה.

השלב הבא הוא להיקשר אל הכאב. לדעת לשמוע את הכאב האנושי גם מעבר למרחק הרב החוצץ בינינו. לקרוא את הדמעות מול האור אפשר רק מתוך חמלה, מתוך רגישות ומתוך הזדהות. שם נמצאת היכולת להוציא את הזולת מהשבי ואת עצמך מבור האגו. שם נמצאת הרגישות הנדרשת כדי לצאת למסעות הצמיחה של האישיות, של המנהיגות ושל הציבור. וגם אז זה לא קורה מייד.

אבל אז כבר נמצאים בדרך הנכונה. רב נחמן מוסיף ומגולל את תלאותיו של הגיבור שלנו עד לשורת הסיום המופלאה:

וְאֵיךְ שֶׁהוֹצִיאָהּ לֹא סִפֵּר וּבִסוּף הוֹצִיאָהּ.

כאשר אני בוחרת לענוד את סיכת החטופים על דש בגדי, אינני מצהירה בכך הצהרה פוליטית, אלא משרטטת את גבולות ההזדהות שלי, את החמלה, את השבועה להתגעגע בכל יום ויום עד שובם.

וְאֵיךְ יוֹצִיאָהּ לֹא סִפֵּר לָנוּ. אֲבָל בְּסוּף יוֹצִיאָהּ.

אמן, כן יהי רצון.

שידה כוכבי

BRING THEM HOME 1

הרב אביע"ד סנדרס

ר"מ במדרשת לינדנבאום מבית "אור תורה סטון"

עסקה עם השטן

קום המדינה. השאלה שאנו עומדים מולה כנראה לא עמדה מולנו מאז שאלת ה- "סחורה אל מול דם".

מהי משמעות "לעולם לא עוד"

בעיני השאלה שלפנינו היא שאלת ההתמודדות עם האתוס המכונן של המדינה - האתוס לפיו "לעולם לא עוד". מאז שמחת תורה אנו עומדים אל מול מציאות שבה מאות מאחינו ואחיותינו נמצאים במחילות ובורות מוות, פשוטו כמשמעו. הזוועה שחוללו אנשי חמאס בנו, פתחה מחדש את כל הפצעים הישנים. מדינת ישראל עומדת מול שאלת "לעולם לא עוד" ושואלת את עצמה, איך בדיוק עושים "לעולם לא עוד"? - האם משמעות "לעולם לא עוד" היא לכלות את הרוע הזה מהעולם, כאשר הרוע מצהיר מעל כל במה שהוא ימשיך בדרכיו וינסה להמשיך לרצוח בנו, או שמא "לעולם לא עוד" משמעו הצלת מי שאפשר, תוך כדי תשלום מחיר כבד של השארת הרוע על כנו וכך הוא יוכל להמשיך ולתכנן את מעשיו העתידיים? - לא אדון בשאלה האם יש מוצא ביניים (אני בטוח שיש), אני טוען שכאשר השאלה נשאלת באופן המוקצן ביותר שלה כפי שהיא נשאלת כיום, נוכל להבין מדוע האמוציות בשיח הציבורי גבוהות כל כך.

האתוס הוא משותף

עם זאת חשוב לי להדגיש כי האתוס "לעולם לא עוד" הוא אתוס המשותף לנו כחברה, בין שאנו תומכים בעסקה ובין שאנו מתנגדים לה. אנחנו ברובנו נמצאים אחרי הפוגרום, ועבור חלק מאיתנו הוא הווה מתמשך. אנו ניצבים בפני השאלה איך מקיימים במציאות כזו את הצו הגדול ביותר שעומד לפתחו של עם ישראל מאז השואה הנוראה - "לעולם לא עוד": האם הדרך היא הצלה בכל מחיר או באמצעות ביעור הרע? - אני סבור שלא ניתן לטעון כי התשובות הללו אינן תשובות מוסריות, ולא ניתן לטעון כי הן יוצאות נגד האתוס של העם היהודי.

בסוף צריך לקבל הכרעות, לשם כך יש נבחר ציבור. אבל הדילמה שקורעת את החברה הישראלית נובעת מאתוס משותף ולא מאתוס נפרד לכל צד. השאלה היא שאלה של פרשנות - איך לממש את האתוס.

במרץ 1944 נכנסו הגרמנים להונגריה. המשמעות הייתה ברורה: יהודי הונגריה הולכים להשמדה. אייכמן הציע ליואל ברנד, הנציג של ועד הצלה בבודפשט, הצעה המכונה "סחורה מול דם", שכוללת את קניית חייהם של מיליון יהודים תמורת עשרת אלפי משאיות; אלף יהודים תמורת משאית.

אין ספק שזו הייתה עסקה עם השטן. הסוף ידוע - לאחר גלגולים רבים תוצאת הדברים הייתה רכבת קסטנר, רכבת שבה ניצלו 1,684 יהודים ו-434,351 יהודי הונגריה הלכו להשמדה. קסטנר זכה לביקורת רבה על הקשרים שלו עם הנאצים ובעקבות כך התנהל בארץ משפט דיבה מתוקשר שבו הואשם קסטנר כי "מכר את נשמתו לשטן". שמו זוכה רק בבית המשפט העליון, זאת לאחר שנרצח בגלל חומרת ההאשמות שהוטחו בו במשפט.

האם היה נכון לנהל את המשא ומתן עם הנאצים? האם היה נכון לתת לנאצים עשרת אלפי משאיות תמורת מיליון יהודים? - ברור לכול שהנאצים היו שקרנים ורמאים ולא התכוונו לעמוד בדיבורם. אבל גם אם נאמר שכן, סביר שהדבר היה מאריך את שלטון הזוועה של הנאצים. נשאלת השאלה: מה יותר מוסרי וצודק - להפיל את השלטון הנאצי, למחות את שמו מעל פני האדמה כך שלא יוכל להשתקם, או שמא יותר חשוב להציל את מי שאפשר? - זו שאלה לא פשוטה, שכן אף אחד לא ידע בזמנו מה תהיינה ההשלכות העתידיות של מתן המשאיות לגרמניה הנאצית. לבסוף, הבחירה של בנות הברית הייתה שלא להיענות להצעה, אף לא ברמה התאורטית.

מה הבחירה שלנו

אך מה הייתה הבחירה שלנו בתור יהודים? - כאמור זו אינה דילמה פשוטה, זו שאלה שנוגעת בנימים העדינים ביותר שלנו כיהודים. רבות נכתב על המחויבות הדתית לפדיון שבויים, אנו גם יודעים שיש אמירה שאין פודים שבוי מעבר לדמיון, דהיינו: אם חטיפה תגרור עוד חטיפות, יש פה שאלה האם יש לפדות. אך כאשר ישנה סכנת חיים לחטוף, רוב הפוסקים ההלכתיים אומרים שחובה לשחרר את החטוף בכל מחיר.

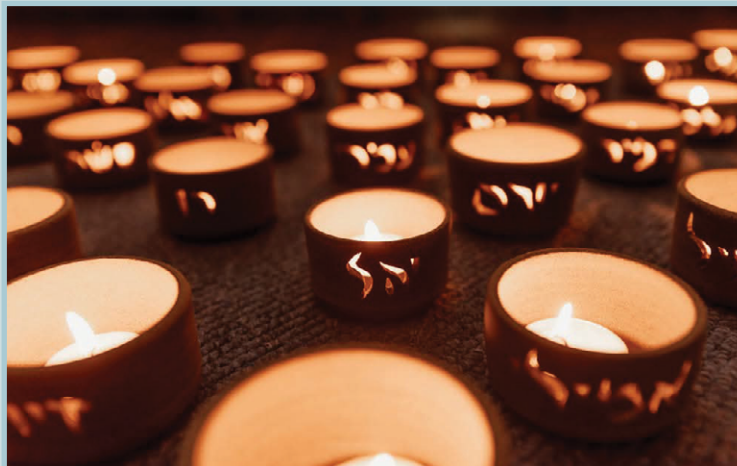
להרגשתי, השאלה שעל הפרק אינה שאלת פדיון שבויים שבה דנו גדולי הפוסקים ואנשי המוסר היהודים גם אחרי

בתקופה כזו של הסתר פנים נתפלל שאחינו בית ישראל המצויים בשביה יצאו מצרה לרווחה ומאפלה לאורה, עכשיו, במהרה בזמן הקרוב ממש.

להיות עם משפחות החטופים

אך מעל הכול, חשוב לנו לזכור שעמו אנכי בצרה; כשם שאלוקים איתנו בצרה, כך אנחנו חייבים להיות בצרה עם משפחות החטופים, ולא משנה מה דעתנו על העסקה.

יסכה הטב - אודר חוזד

קרדיט צילום: נעה בירנבוים

הרב אברהם סתיו

מלמד בבית המדרש 'שערי ציון' לרבנות עיר

לא רציונאלית, אנושית

אינם אמורים לנהוג כמו רובוטים, וכך גם ההלכה היהודית איננה הלכה רובוטית.

דיני פדיון שבויים והצלת נפשות סבוכים ועמומים, וגם לולא הייתה היריעה קצרה, קשה היה למצוא בהם תשובה ברורה לכל עסקה ספציפית. אבל מתוך מכלול המקורות והפסקים עולה כי בתורת ישראל ישנם שני יסודות מנוגדים:

היסוד האחד הוא היכולת להסתכל במבט רחוק ומקיף, מעבר למצוקה הפרטית הבערת. יש בה את הנכונות העקרונית להקריב את הפרט עבור הכלל ואת ההווה עבור העתיד, ולקבל החלטות קשות וכואבות. עצם העובדה הקורעת את הלב שיש מי ששבוי כעת בידי צר ואויב אינה מנטרלת שיקולים של הרתעה וביטחון וסיכונים לטווח רחוק. אפשר להרחיב הרבה על היסוד הזה, אבל דומני שהנציגים הדתיים-לאומיים בכנסת, כמכלול, מביעים אותו מספיק.

למולו עומד המשקל שהתורה מעניקה לפעולה עצמה, לערכים ולאמונות שהיא מביאה לידי ביטוי, מעבר לשאלת התוצאה. לכן יהיו מקומות שבהם היא תכריע לא למסור אדם אחד להריגה גם במחיר מותם של אחרים רבים; ואף תעודד סיכון חיי רבים בפעולת חילוץ של שבוי בודד. לא פחות משיקולי עלות-תועלת חשובה השאלה אם בחירה מסוימת משקפת אכזריות או חמלה, ייאוש או אמונה, אדישות או אהבה. זה איננו רגש רומנטי אלא יסוד זהותי, דתי, שיש לו ערך, לפעמים אף יותר מלחיים עצמם.

איני יודע להכריע באופן מעשי בשאלת עסקת החטופים. גם לו היו בידי פרטים רבים יותר (שבלעדיהם איני מבין איך מישהו מהין לומר משהו בכלל), סביר שלא הייתי מגיע לכדי תשובה חד משמעית. אבל חשוב לי להגיד שההכרעה בעד עסקה יכולה ללכת יד ביד עם מבט מפוכח כלפי העתיד, ואפילו כשמדמיינים באופן מוחשי דפיקות עתידיות בדלת. דפיקות שכל מי שרוצה לומר דבר בתחום חייב על כורחו להישיר אליהן את המבט, ובאישוהו אופן נורא גם להשלים איתן.

יש תיאור יפה ונוקב בפייסבוק של דובי הראל, על הרגע שבו בשנת 2031 השטן דופק בדלת של משפחה אקראית ומודיע שהגיע לקחת את חיי אחד מילדיה. אל מול זעקות המחאה והכאב הוא מסביר שזה לא עניין אישי, פשוט מדינת ישראל חתמה איתו בשנת 2024 על עסקה שבה תמורת שחרור סך מסוים של חטופים הוא רשאי ליטול לאורך עשר שנים את חייהם של אלף ומאתיים אנשים אקראיים. הסכנה הגרוטסקית, וקורעת הלב, מציגה היטב את הטיעון העיקרי נגד עסקת החטופים: התמיכה בעסקת חטופים נגועה ב'הטיית קירבה' (Proximity Bias). הרי מי אמר שדמם של החטופים אדום יותר מזה של אלו שחלילה ייהרגו בעקבות העסקה?

נהוג להמחיש את הבעיה של 'הטיית קירבה' בעזרת סטודנט בן מעמד הביניים שהולך לטייל על גשר לונדון. בכניסה לגשר הוא עובר ליד דוכן התרמה למען כפרים עניים באפריקה, והבחור שמפעיל את הדוכן מסביר לו שבתרומה של מאה ליש"ט הוא יכול להציל חמישה ילדים ממוות ברעב. הסטודנט מביע אמפתיה, אבל הוא קצת לחוץ עכשיו בכסף, אז הוא ממשיך לטייל. פתאום הוא רואה ילדה שמתרחקת מהוריה ונופלת לנהר. בלי לחשוב פעמיים הוא קופץ אחריה, להציל אותה, ולא אכפת לו כלל מהמכשיר הסלולרי ומהארנק והבגדים, שהרי מהן כמה מאות לירות שטרלינג אל מול הסיכוי להציל את חייה של ילדה קטנה.

זו דוגמה שממחישה את אי-הרציונליות שבהתנהלות האנושית, אך בד בבד גם את האמת שבה. הרי נניח שהייתי שותף לדירה של הסטודנט הזה, והוא היה חוזר הביתה בבגדים יבשים ומספר שהפקיר ילדה קטנה לטבוע כדי שישאר לו כסף לתרום למתקן זיקוק מים באפריקה, באותו לילה הייתי כבר ישן בדירה אחרת.

קשה לקבל זאת כשעוסקים בענייני חיים ומוות, אבל ההחלטות שלנו נשפטות לא רק על בסיס תועלתנות טהורה. זה מותר האדם מן המכונה. סצנת הפתיחה של 'אני רובוט' מתארת רובוט הצלה אוטונומי שצולל אל עבר רכב ששקע בנהר עם אדם מבוגר ובתו בת השנים-עשרה, האבא מתחנן אל הרובוט שיציל את הילדה, אבל הרובוט מחשב במהירות שסיכויי ההצלה של הילדה הם רק 32%, בשעה שלמבוגר יש 41%, ולכן הוא מציל את האב ומפקיר את בתו למות. זה בסדר גמור שכך נהג הרובוט, זהו תפקידו. אבל בני אדם

הרבנית הדסה פרומן

אומנית, מחנכת ופעילה חברתית

סוגיית החטופים כמבחן ערכי

פדיון שבויים - מצווה גדולה לצד אזהרה

כבר יותר משנה עוברים החטופים, משפחותיהם וכל החרדים לשלומם מסכת עינויים בלתי נסבלת.

בתלמוד נאמר: הבבלי

"פדיון שבויים מצווה רבה היא [...]"

מנא הא מילתא דאמור רבנן דפדיון שבויים מצוה רבה היא

[מניין דבר זה שאמרו חכמים שמצוה רבה היא]

א"ל דכתיב [אמר לו ככתוב:] (ירמיהו טו, ב)

'והיה כי יאמרו אליך אנה נצא ואמרת אליהם

כה אמר ה' אשר למוות למוות

ואשר לחרב לחרב

ואשר לרעב לרעב

ואשר לשבי לשבי

ואמר רבי יוחנן כל המאוחר בפסוק זה קשה מחבירו [...]

שבי [קשה מכולם] דכולהו איתנהו ביה."

[שבי קשה מכולם שכולם נמצאים בו]

(בבא בתרא, ח, ע"ב, תרגום: ביאור שטיינזלץ)

מכאן, שכבר בימיהם של חז"ל השבי היה קשה ממוות ולכן מצווה גדולה כל כך לפדות שבויים.

הרמב"ם אף הוא מפליג בגודל האיסור ומונה איסורים רבים הכלולים בהתעלמות מזעקת השבוי, ומסכם: "אין לך מצווה גדולה כפדיון שבויים" (רמב"ם, הלכות מתנות עניים, ח, י). השולחן ערוך מזהיר גם הוא להזדרז במצווה, שכן כל רגע השבוי יכול להיפגע ולמות, "שכל רגע שמאחר בפדיון שבויים היכא דאפשר להקדים הריהו כשופך דמים" (יורה דעה רנב).

מול אזהרות חמורות אלו ישנה אזהרה הפוכה. שמסיגת את מחיר הפדיון בסייגים שונים "משום תיקון עולם", ומגבילה את המחיר שניתן לשלם עבורם, בשל ההשלכות על סיכון אחרים. ההנחה היא שפדיון של השבוי מעל ערכו יגרור אחריו חטיפות נוספות (גיטין מה, ע"א). עיקרון זה ודאי תקף לענייננו: מול הציווי להצלת נפשו של היחיד עומדים צורכי הכלל ויש לשקול את אלו מול אלו.

שחרור החטופים הוא שורש המלחמה הנוכחית

עם חזרתנו לארצנו הפך מחיר הפדיון בדמים-כסף למחיר הדמים ממש. ומולו עלתה שאלת מחיר פדיון חטופים הנובעת משחרור מחבלים וסכנת שפיכות דמים בעתיד. עם זאת, במלחמה הנוכחית התווספו מרכיבים שלא היו קודם; שכן, במלחמה זו החטופים הם סיבת המלחמה, שורש המלחמה ומטרתה העיקרית. בגללם יצאנו למלחמה. לכן ניצחון לא יכול להיתכן מבלי שנשחרר אותם. וארחיב בנקודה זו.

המלחמה הזו שונה מכל מלחמה שידענו קודם. אין זו מלחמה של צבא כנגד צבא. היא החלה בהתקפת חמאס שחמס וביזה צלם אנוש, אנס, שרף וחטף. החמאס שחרט על דגלו את המוות: ככל שיגבר המוות ויתבזז החיים, הוא לתפיסתו מנצח. כך הוא נלחם וכך מתנהל בתוכו. כך הוא נוהג בילדיו ונשותיו וכך מול יריביו.

ולכן זוהי מלחמה על החיים והחופש מול הדיכוי והמוות.

אנחנו מצווים להגן על החיים ולכן עלינו להילחם ולהשמיד אותו. נוכל לנצח רק בכוח החיים ובהעמדת ערך החיים וצלם האדם כמטרה העליונה של הלחימה. אנחנו, שערך החיים הוא המקודש לנו ביותר, שמוכנים למות על מנת להציל חיים - זהו כוחנו וכך אנחנו מנצחים.

תמונות החטופים הניבטות אלינו מבתים ומרחובות מסמלות את הערך הזה. הן מסמלות את הברית שכרתנו בינינו ואת השבועה, כי לא נשוב הביתה בלעדיכם. אתם שורש קיומנו.

לדבוק בערך החיים

המציאות מורכבת כמובן, וישנם שיקולים נוספים שצריך לשקול שגם בהם הצלת נפשות, אבל התודעה צריכה להיות צלולה וברורה. המלחמה הזאת מעמידה אותנו במבחן עמוק על ערכי קיומנו: האם נהיה נאמנים לערכים שמציבה התורה בעת מלחמה ולקוד הערכי של צה"ל ונוכל להציג אותו מול העולם כולו?

החברה הישראלית נבחנת כעת במבחן נוקב וקריטי. וכדי לנצח עליה לדבוק בערכיה.

ומה במקום חיותנו אנו מתיראין, במקום מיתתנו על אחת כמה וכמה".

(ברכות, סא, ע"ב)

כמו הדגים שבמשל, עלינו לדבוק בערכים של קדושת החיים שהם מקום חיותנו ומקור כוחנו. ייתכן שיהיו שם סיכונים, אבל ללא מקור חיותנו לא נהיה מי שאנחנו ולא נצליח להכניע את אויבנו.

אנחנו בנקודת מבחן קריטית כעם הנושא את שם ה' בעולם.

עלינו להבין ששחרור החטופים יש לו משמעות מרחיקת לכת על המשך קיומנו בעם ועל תפקידנו מול אומות העולם.

בתקווה שה' יאיר את עינינו, ופדויי ה' ישובו ובאו ציון ברינה ושמחת עולם על ראשם.

לסיום, רציתי לחדד את דבריו של רבי עקיבא שנשאל על ידי פפוס בן יהודה, מדוע הוא לומד תורה בימים שבהם גזרו הרומים על איסור לימוד תורה, מדוע הוא מסכן את חייו ואינו בורח להציל את נפשו, האם אינו מפחד?

רבי עקיבא עונה במשל:

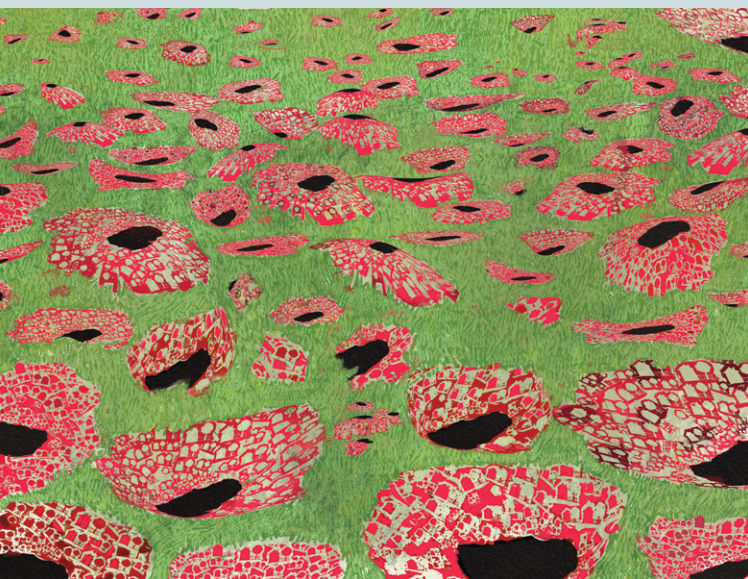
"למה הדבר דומה? לשועל שהיה מהלך על גב הנהר, וראה דגים שהיו מתקבצים ממקום למקום.

אמר להם: מפני מה אתם בורחים?

אמרו לו: מפני רשתות שמביאין עלינו בני אדם.

אמר להם: רצונכם שתעלו ליבשה, ונדור אני ואתם כשם שדרו אבותי עם אבותיכם?

אמרו לו: אתה הוא שאומרים עליך פיקח שבחיות? לא פיקח אתה, אלא טיפש אתה!

אביעד סגל - שדה כלניות

אל מול פני הרוע - שלוש הערות על סוגיית החטופים

א. אל מול פני הרוע

הטבח המחריד ב-7.10 בעוטף עזה לא נתפס בהכרה שלנו, בני המאה ה-21. אנו מתקשים להאמין בקיומו של רוע צרוף חסר גבולות, הכולל את חטיפתם של נשים, אנשים, טף, קשישים וקשישות השבויים בידי טרוריסטים פלשתיניים. זוהי התפרצות של רוע זועתי שגרר את ישראל להגיב ולצאת למלחמת 'חרבות ברזל'.

מלחמות לא מצטלמות יפה. "מעולם לא הייתה מלחמה טובה" אמר בנג'מין פרנקלין, ומפיו של אברהם לינקולן מצוטטת האמירה: "אין דרך מכובדת להרוג, אין דרך עדינה להרוס. אין שום דבר טוב במלחמה - חוץ מזה שהיא מסתיימת".

זאת ועוד - החלום על שלום עולמי והסלידה מאלימות וממלחמה הלכו והתפתחו בעולם המערבי לאחר מלחמת העולם השנייה, ובמיוחד עם סיום המלחמה הקרה. מלחמות עתידות להיעלם מהעולם, כך קבע הפילוסוף האמריקאי פרנסיס פוקויאמה בספרו: "קץ ההיסטוריה והאדם האחרון" (שנת 1992) שבו בישר בשורה גואלת על קץ המלחמות, ניצחון הליברליזם הדמוקרטי וחיי הרוגע. ואכן השיח הפוליטי הפך לשוחר שלום בכל מחיר, לאנטי מלחמתי; מילים כמו: "רוע", "רעים" או "נקמה" הפכו למילים לא ראויות בשיח התקינות הפוליטית (פוליטיקלי קורקט). אקלים פוליטי זה, לצד התפתחות שיח זהויות סלחני וגורף כלפי כל מי שמשתייך לקבוצה המוגדרת "מדוכאת", מערער את הזכות להגיב בכוח נגד אלה המבצעים מעשי אלימות. את המחיר נדרשים ונדרשות לשלם אלו שנפגעו מן האלימות ועלולים להמשיך להיפגע. גישה זו ניכרת במאבק הנוכחי לסיום המלחמה באופן מיידי.

ב. אל מול פני הרוע - חיפוש האשם

במקרא, איוב הוא הדמות שנפגעת מרוע שטני במידה הקשה ביותר: עולמו מתמוטט עליו, הוא מאבד את כל מה שהיה לו וגם מוכה בשחין בלתי נסבל. רעיו באים לנחמו ובתחילה מזדהים עמו. בהמשך הם מאשימים אותו, את הקורבן של השטן, בצרותיו. הם אומנם באו בכוונה טובה, אך לא יכלו לשאת את הבערות הקיומית, תוצאה של חוסר ההבנה של האירועים המתרחשים בחיי איוב, וכך זורים מלח

על פצעיו. הצורך שלהם להסביר את המציאות נובע מחוסר האונים שמלווה את העמידה מול הרוע ומביא לתחושות של השפלה, פגיעה בגאווה האנושית, בורות, ואובדן האשליה של שליטה. רעיו של איוב מאשימים אותו בהאשמות שווא, לפיהן הוא כנראה חטא ולכן משלם על פשעיו בייסורים, וכך הם מתמודדים עם המשבר שמצבו מציב בפניהם; היכולת לתת פשר מחזירה להם תחושה של שליטה במציאות.

לצער, במציאות הקשה של זוועות החמס התחושה היא שמתרחש תהליך דומה. חוסר האונים מביא לתחושות של תסכול ואובדן יכולת שליטה במציאות חיייהם של החטופים ויקרייהם הסובלים מרה, ואלה מביאים להאשמה כלפי גורמים שונים שלא שולטים בגורלם של החטופים. הסיבה זו יוצרת אשליה של תקווה להחזרת השליטה ולשחרור החטופים: "יש גורם שיכול לשנות את המציאות. ו-"אנחנו" יכולים להניעו. כמו רעי איוב, גם כאן האצבע המאשימה באה לחפות על בערות קיומית ולספק את הצורך בתקווה ובהחזרת השליטה שנשמטה על-ידי פורעי חמאס.

ג. אל מול פני הרוע - החובה במדיניות רציונאלית

באגדות על חורבן בית המקדש השני מופיע תיאור מפתיע על ר' זכריה בן אבקולס, שמדקדק בהלכה נוכח קורבנו הפגום של הקיסר הרומי ונוכח הסכנה הפוליטית הנשקפת מבר קמצא הפגוע. זכריה גורם לכך שבניגוד לדעת חכמים הקורבן לא מוקרב ובר קמצא נותר בחיים כדי להמשיך במזימתו להחריב את ירושלים:

"אמר בר קמצא:

הואיל וישבו חכמים ולא מיחו בי - מכלל שנח להם - אלך ואלשין עליהם לפני המלך.

בא ואמר לו לקיסר: מרדו בך יהודים.

אמר לו הקיסר: מי יאמר?

אמר לו: שלח להם קרבן ותראה אם יקריבוהו.

הלך (הקיסר) ושלח בידו עגל משולש. בהליכתו הטיל בו מום [...]

אמרו חכמים להקריבו משום שלום מלכות.

הלכתית רציונאלית נוכח הסכנות העתידות, הוא שהחריב את ירושלים. אגדה זו מצביעה על ההכרח לשקול שיקולים רציונליים גם בשעה סוערת ולא לאבד את ההיגיון הלאומי נוכח סכנות עתידיות.

באופן דומה, בנושא הכאוב והסבוך של חטופינו, מדינת ישראל הכריעה בעבר הכרעות מסוכנות ולא רציונאליות שהביאו עלינו אסונות רבים של רציחות. גם בשעה קשה זו נדרשת הנהגה של אחריות מדינית לעתידה של ישראל.

בתפילה עמוקה: "ושבו בנים לגבולם במהרה בימינו".

אמר לו ר' זכריה בן אבקולס: יאמרו - בעלי מומים קרבים למזרח?

אמרו (חכמים): להרוג את בר קמצא שלא ילך ויספר למלך.

אמר להם ר' זכריה: יאמרו מטיל מום בקדשים - ייהרג?!

אמר ר' יוחנן: ענוותנותו של ר' זכריה בן אבקולס החריבה את ביתנו, שרפה את היכלנו והגליתנו מארצנו.

(גיטין, נו, ע"א)

הסירוב של זכריה בן אבקילס לחשיבה פוליטית ולהכרעה

גילה מילר -
אם יש צדק בעולם

פרופ' אבינועם רוזנק

מרכז מלטון לחינוך יהודי בבית הספר לחינוך ע"ש סימור פוקס
החוג למחשבת ישראל, האוניברסיטה העברית בירושלים
הקתדרה לחינוך יהודי ע"ש מנדל, האוניברסיטה העברית בירושלים

סוגיית החטופים ושיקול ערכי

השבתם של החטופים - התחבטות לאור מושג הערכים

פני החטופים, הזעם על שהיה, הרצון להשיב את החיים לתיקונם, ההקשבה לזעקות וגם לדממה - נמצאים ברקע כתיבתי. מה ראוי לעשות? ומה ההכרעה הנכונה אל מול תביעת העסקה בכל מחיר?

הדמעות, החרדה, הלב השבור, התקווה והתפילה חייבים להיות חלק מהשקלול של הכרעותינו. בלעדיהם נאבד את נשמתנו. אך אנסה, להלן, להכניסם לשיח יותר מסודר, שיש בו ניסיון לפרוש לאור השמש את מה שנראה כים סוער.

דברי אינם פוליטיים-ביטחוניים; רבים אחרים עושים זאת. דינוי גם אינו הלכתי, אף על פי שהדיון להלן נושק, נתרם ותורם לדיון ההלכתי. אם היה זה דיון הלכתי, תורף הדיון היה נוגע בשני שורשים הלכתיים נפוצים:

1. חשיבות מצוות פדיון שבויים כ-"מצוה גדולה", כלשון הרמב"ם, שהשבוי "עומד בסכנת נפשות" והמתעלם "עובר על לא תאמץ את לבבך[...] ועל לא תעמוד על דם רעך", ומבטל מצות "ואהבת לרעך כמוך" (הלכות מתנות עניים, ח, י).

2. "אין פודין את השבויים ביתר על דמיהן, מפני תיקון העולם - שלא יהיו האויבים רודפין אחריהם לשבותם" (שם, ח, יב; משנה גיטין ד, ו).

וברקע הכול זעקות השבר המצויים ברחובה של עיר, התובעים: "עכשיו!" מכאן, וההימנעות האקטיבית מאותו "עכשיו!" המוצע כ-"עיסקה" מכאן.

דיון על ערכים ועל מחלוקת

דינוי מבקש להבהיר את המחלוקת המצויה בהקשר לפילוסופיה של הערכים. אשאל: מה טיבם של ערכים? ומה דרכי שיקול הדעת שיש לכונן בסוגיות ערכיות?

אתחיל בכמה הגדרות: מהו 'ערך' ברמה הבסיסית? - ניקולס רשר טען שערכים הם מושגים או אידאות **המספקים צידוקים לבחירת דרכי הערכה ופעולה**. ערכים גם עומדים מאחורי ההימנעות ממה שאינו ראוי.

מהי 'מחלוקת לשם שמים'? - זו מחלוקת פורייה "שסופה להתקיים", והיא - כך לימדני אבי ז"ל - מחלוקת שבני

הפלגותא מסכימים על 'הערכים המוחלטים' ויש להם בסיס ערכי עמוק משותף. ומהי מחלוקת שאינה 'לשם שמיים'? זו, לדוגמא, מחלוקת בין ניצים, שהאחד מקדש את החיים (כערך מוחלט) והאחר מקדש את המוות (כערך מוחלט) - ומחלוקת זו תוכרע באופנים אחרים בבחינת 'להיות או לחדול'.

נמצא אפוא שחברה בת-קיימא היא זו שיש בה שיתוף ב-'ערכים המוחלטים'.

ערכם מוחלטים וערכים מכווני מטרה

מהו 'ערך מוחלט'? - זהו ערך שנתפס בעיני מי שאוחז בו לא כעניין או עמדה אישית (או 'ערכים אישיים' שקשורים 'לטעם ולריח' של הדובר), אלא כתיאור הבנת 'העולם' המוסרי החובק כול. המדבר בשם 'ערך מוחלט' מבקש לטעון משהו על 'כלל בני האדם'. אחיזה בערך כזה מחייבת מעשה, שמקדם 'טוב' ודוחה את 'הרע'. הערכים הללו נתפסים כקודמים לעמדות אישיות של האדם.

אני מניח שסביב סוגיית שחרור החטופים יש הסכמה על חלק מ'הערכים המוחלטים': **ערך חיי אדם; כל בני אדם נבראו ב'צלם'; שפיכות דמים היא "ייהרג ובל יעבור"** (והדהודם ברמב"ם לעיל).

עכשיו נניח שיש 'בניין של ערכים': משכנם של 'הערכים המוחלטים' בקומה הראשונה. על קומה זו החברה לא חולקת. בקומה זו יש ערכים מגוונים וכולם מסכימים עליהם: **קדושת חיי אדם - כל אדם; כ'המשך קיום עם ישראל ומורשתו'; ערך 'השלום'; ערך ידיעת האמת; חיוניותה של 'אחוה' או הזיקה האמפתית לכאבו של הזולת ועוד; ערכים, ששותפים בהם רוב מוחלט של קוראי החוברת.**

אולם ערכים אלה אינם משהו שניתן לתרגם לפעולה מיידית במציאות. תמיד יש מורכבות בהעברתם להקשר ספציפי. הקומה השנייה של בניין הערכים הוא מרחב בו עוסקים במתח בין ערכים שונים אל מול המציאות המורכבת. אחזור לכך להלן, אולם לפני כן, עוד הבחנה:

מה בין 'ערכים מוחלטים' לבין 'ערכים מכווני מטרה'? - 'ערכים מכווני מטרה' משרתים 'ערך מוחלט' ומאפשרים את התממשותו. לדוגמא: ערך 'חיוב חינוך לכול' מבוסס

על 'ערך מוחלט' המחייב 'רכישת חכמה ומידות טובות'. כך גם 'מצוות פדיון שבויים' היא 'ערך מכוון מטרה' ועומדים מאחוריו 'ערכים מוחלטים' של 'ערך חיי אדם' או 'קדושת החיים'.

לא רק שהוא 'ערך מכוון מטרה' ('מסדר שני'), הוא גם עלול להיות במתח עם ערכים מוחלטים שונים ומול הקשרי מציאות מורכבים: מחד, הוא משרת את 'קדושת חיי אדם', ומאידך הוא עלול להימצא במתח עם 'קדושת חיי אדם' כי הפדיון יגרור בוודאות רציחתם של אחרים, שטרם מוכרים לנו. ערך 'פדיון שבויים' עשוי לקדם חיי פרט ידוע, אך באותה סיטואציה הוא עלול לסכן את החברה כולה. 'פדיון שבויים' מאפשר אחווה עם קבוצה הזועקת לשחרור - 'כאן ועכשיו!' הטוענת שללא עסקה תעורר האחוה הכלל חברתית; אך הוא גם עלול ליצור ניכור וחרדה בקרב פלח אוכלוסייה שחש איום על חייו באופן ישיר מההשלכות של עסקה זו, וגם טענתו מערערת את האחוה החברתית.

לטענתי, איש אינו מתווכח על 'קדושת חיי אדם'. הדיון הסוער נסוב על גילום ערכים אלו במצוות 'פדיון שבויים' בהקשר מובחן. הדיון אפוא אינו מתנהל ב-'קומה הראשונה' של 'הערכים המוחלטים', אלא ב-'קומה השנייה' שבה 'תרבות המחלוקת' היא הנורמה.

לסיכום דבריי:

א. יש מי שרואים בערך של 'פדיון שבויים' 'ערך מוחלט'. לדידם, המתנגדים ל-'פדיון שבויים' כאן ועכשיו 'כופרים בעיקר'. אולם להבנתי לא זה המצב. יש כאן ויכוח על 'ערך מכוון מטרה' וכזוה המחלוקת היא 'לשם שמיים' ומשקפת מתח אמיתי.

ב. אפשר גם שהויכוח על 'פדיון שבויים' מתקיים במרחב ערכי שלא כולם מסכימים על סל הערכים המוחלטים. כל המתווכחים שותפים לערך המוחלט של 'קדושת חיי אדם', אך לא ברור, שכולם שותפים ל-'ערכים מוחלטים' אחרים שהם חלק ביצירת המתח מול המציאות (סוגיית 'כלל' מול 'פרט' ועוד).

ג. כתבתי בתחילת דבריי שאני מנסה להקשיב לזעקות וגם לדממה. להקשיב גם למה שלא נאמר במפורש בזעקה לשחרור ועסקה עכשיו, מכאן;

להקשיב למה שלא נאמר במפורש מצד מתנגדי העסקה, מכאן. כאשר אתה מקשיב לתדרים הללו אתה מבין עד כמה כל הכרעה היא הרבה יותר מסוגיית 'שחרור חטופים'; אולי ליבת המחלוקת שברחובה של עיר ובמדיה היא על דבר מה אחר לגמרי - רווי נושאים רבים אחרים שכלל לא נדונו כאן - כגון: מי ראוי לשלוט? מהי מנהיגות? מהי 'מדינה יהודית'? וכל מה שקשור ב-'התנגשות זהויות'.

אז מה צריכים לעשות?

דבריי לא באו לתת תשובות נחרצות כי לא ניתן להכריע בשאלות הרות גורל אלה ללא כול הנתונים המהימנים שמצויים בידי מי שתפקידם ואחריותם לנהל את המדינה כולה. זה לא אומר שאם יש להם את הנתונים הכרעתם נכונה. אבל לי - וכנראה שגם לרוב מוחלט של הקוראים - בוודאות אין את כל הנתונים. על כן, אני מצוי בעיקר - כמו רבים אחרים שאינם מדברים בחודשים האחרונים - בהקשבה מבועתת אל מול המציאות הישראלית הקורעת את עצמה, שבה כל מי שמנסה להוסיף את דעתו למהומה רק מפיח עוד רוח באש המאכלת.

לא באתי כאן לתת תשובה נחרצת אבל אני מתפלל בכל לבי לשני דברים:

א. שהחטופים ישוחררו מיד צר וישובו במהרה לביתם בבריאות הגוף והנפש - עם שאר חיילי וחיילות ישראל המוסרים נפשם למעננו ולמען שחרור החטופים. ותפילה לחיזוק לרוחם ונפשם של כל המשפחות וקרובי החטופים, שליבם מתמוטט מכובד הטלטה הבלתי אנושית שנקלענו אליה. **אנא ה' הושיעה נא.**

ב. אני מתפלל בזעקה, שכלל הציבור הישראלי יקיים ויכוח בינו לבין עצמו בהבנה שעם ישראל כולו נחטף בידי זדים, ש-'הערך המוחלט' שלהם הוא 'מוות'; **נחטפנו למחוזות של מחלוקת שתפקידה והדינמיות שלה אחת:** פירוק, מחלוקת, שעלולה להסתיים בחורבן המדינה כולה. ואאמץ את לשון הרמב"ם שפתחתי בו: "מצוה גדולה", לשחרר אותנו ממצב זה; כי אנו "עומדים בסכנת נפשות" והמתעלם "עובר על לא תאמץ את לבבך[...]" ועל לא תעמוד על דם רעך", ומבטל מצוות "ואהבת לרעך כמוך".

הרב יובל שרלו

ראש ישיבת אורוות שאול וראש המרכז לאתיקה של ארגון רבני צהר

בני אור ובני חושך

על מה מתווכחים

זה אינו ויכוח בין בני אור ובין בני חושך; בין המוותרים על מיטוט החמאס ובין אלה שנאמנים לו; בין מפקירי ילדים ובין דואגים להם; בין הדואגים לעתיד ובין המתמכרים להווה; בין השואפים לנצח במלחמה ובין הנכנעים.

הדילמה האתית והאנושית היא בין שתי דרכים שנקלענו אליהן, באחריותנו. הנימוקים העקרוניים של הצדדים השונים הם נימוקים די זהים. השאלה הנתונה במחלוקת היא: למה יש לתת כעת משקל גדול יותר במשוואה האיומה שאנו עומדים בה: מה מהווה דאגה לחיי אדם בעת הזו; מה מהווה סולידריות בעת הזו; מה יביא לשחרור החטופים כולם; איפה מממשים את מסורתנו בדבר היחס לחיים, וכד'.

מה אנחנו יודעים

רובנו אינם מסוגלים לקיים את הדיון הזה כראוי: לא מפני שאין אנו חכמים; לא מפני שערכיהם המוסריים של מקבלי ההחלטות טובים משל אחרים; לא בגלל שישנם "מבינים". קשה להתפעל מהמבינים. שתי סיבות לכך:

הסיבה ראשונה נובעת מכך שאנו חשופים לכמות קטנה מאוד של עובדות, ושל השיקולים המציאותיים ומערכתיים המצויים על כפות המאזניים. לכן כל דעה מובעת היא בעייתית, כי הביסוס שלה די רעוע.

אינני יודע מה הייתי מצביע אם הייתי בדרג המחליט. אני יודע כי מעולם לא ניצבנו כיהדות מול המציאות הזו, לפחות מאז שהמקורות שלנו מתועדים. בשל כך, כל ניסיון לקבוע מהי העמדה היהודית הנכונה - נידון לכישלון. יש לנו הרבה ציטוטים שמסתובבים סביב האירוע: "כל המקיים נפש אחת מישראל" (משנה סנהדרין, פ"ד, מ"ה); "אין דוחין נפש מפני נפש" (משנה אהלות, פ"ז, מ"ו); "עיר שהקיפה גויים" (משנה תענית, פ"ג מ"ז); ההלכות השונות ביחס לפדיון שבויים שנאמרו בנסיבות אחרות לחלוטין; וכמובן שלל מקורות שלקוחים מעולם רחב יותר: אחריות המדינה לאזרחיה.

הוויכוח שוב דיכוטומי

שנייה בסיבות היא כי לא נגמלנו מהבינאריות, מראיית העמדה האחרת כבלתי לגיטימית, מכך שאין מקשיבים ומקדימים את הדעה האחרת לדעתך. חלק גדול מאיתנו נופל שוב לתהומות של ציור המחלוקת כמלחמת בני אור

ובני חושך, כאשר הוא עצמו כמובן שייך לבני האור.

להיות פנים אל פנים

מה שאנחנו זקוקים לו אפוא בראש ובראשונה הוא שיח מלא רכות, שותפות, חמלה, הלמות לב משותפת, תחושת חירום והבנה כי בצד האידיאולוגיה מדובר באנשים הנמצאים עכשיו בסכנת חיים. מדובר באירועים המתרחשים בהווה. מדובר בכך שכל יום שעובר ממוטט חיים של עוד חטופים. שמתברר לנו שאין דרך צבאית לשחרורם. כל אלה עדיין מותירים מרווח גדול מאוד כתשובה מה יש לעשות, אולם ככל שהדיכוטומיה בתוכנו תתמתן - כן תתפתח האפשרות לעשות את הדבר הנכון.

הטיעון העיקרי הנאמר על ידי הצדדים הוא שחמאס ינצח. בינתיים הוא עלול לנצח אותנו בלי לירות ולו רקטה אחת נוספת. בקריעה הפנימית שנוצרת. בהידרדרות היחסים הפנימיים. ברגשות זעם וטינה ההולכים ומתפתחים מצד לצד. האויב אינו צריך לעשות כלום רק לתת לנו להמשיך בדרך חתחתים שאנו יוצרים במו ידינו: דרך שבה נמשיך להטיח האשמות זה בזה, ובמקום להיות פנים אל פנים נמשיך להפנות עורף בשנאת אחים. האם הדבר הביא לשחרור חטוף אחד? האם הוא קידם את הטבת המצב?

אפשר וצריך אחרת

ואפשר אחרת. אפשר להתמסר להקשבה. אפשר לטכס עצה ביחד. אפשר להתקרב, על אף שכל צד סובר שהוא האמת המוחלטת, ושרק בדרכו יש ללכת. יש פיתוי גדול להמשיך להתווכח, אבל כמאמר המשורר:

"מן המקום שבו אָנו צוֹדְקִים
לא יִצְמָחוּ לְעוֹלָם
פְּרָחִים בְּאֶבֶב"

(יהודה עמיחי, 'המקום שבו אנו צודקים', מתוך "שירים 1948-1962", שוקן, 1962)¹

קשה לעבור מהמצב הנוכחי למצב שבו מטכסים עצה ביחד, בשל העובדה שמדובר בדחיפות גדולה, ותהליכי שיח אורכים זמן רב. אולם זו דרך ארוכה שהיא קצרה, כי בדרך שאנו הולכים כעת לא נשנה דבר.

1 כפוף לזכויות יוצרים, בהתאם לתנאי שימוש הוגן.

הרבנית חמוטל שובל

מנהלת כולל "דעה" במדרשת לינדנבאום

פדיון שבויים

מדובר בקהילה בגולה, אלא באחריות המדינה לאזרחיה בארץ ישראל. בנוסף לכך, מדינת ישראל לא ניצבת היום מול בעיה של תשלום ממון. אך מצד שני, על חטופינו במרתפי חמאס רובצת סכנת חיים, וגם זה שיקול המובא בהלכה.

לעניות דעתי, שני הסיפורים שהבאנו למעלה באים להאיר לנו את המציאות המהדהדת את ההלכה: העקרונות ההלכתיים משתנים בכפוף למציאות ולנסיבות. נסיים בדבריו של הרב שאול ישראלי שדן בסוגייה ההלכתית, ולבסוף החליט שההנהגה המדינית היא זו שצריכה להכריע, ולא פוסקי ההלכה: "על כן הדבר נראה להיות שקול, ונתון להכרעת אנשי הביטחון. ושומר ישראל ישמור ויגן על עם ישראל, שלא יצטרכו לעמוד במבחנים חמורים מעין אלה, ותקויים בנו הבטחת התורה 'ונתתי שלום בארץ וחרב לא תעבור בארצכם'" (חוות בנימין, חלק א', טז).

שני סיפורים מכוננים בהיסטוריה שלנו מספרים את סיפורם של שני שבויים מפורסמים, שמהדהדים עד ימינו. סיפורים אלה מאתגרים את המקורות ההלכתיים הדנים בפדיון שבויים יהודים מידי אויבים. הראשון שבהם מספר על פדיתו של ילד מוכשר במיוחד מידי הרומאים, והשני סיפורו של מנהיג קהילה שסירב לתחנוני קהילתו לפדות אותו.

ר' יהושע בן חנניה מגיע לרומא לאחר החורבן, ושומע על ילד מיוחד ויוצא דופן שנמצא בשבי הרומאים. רבי יהושע מחפש אחריו בשוק העבדים ברומא, ומגלה שלפניו תלמיד צעיר מחונן וגם יפה תואר. למרות הסכום הכספי הגבוה שנדרש עבורו, החליט ר' יהושע לשלם מה שצריך על מנת לפדות אותו. הסיפור מסתיים בזהותו של אותו הילד שגדל להיות רבי ישמעאל בן אלישע המפורסם, ולכאורה סופו של הסיפור מצדיק את המחיר הגבוה ששולם עבורו.

המהר"ם מרוטנברג היה מגדולי הראשונים באירופה, והוא נשבה על ידי רודולף הראשון, מלך גרמניה בשנת 1286, לאחר שניסה לעלות לארץ ישראל. הגרמנים, שהכירו בו כמנהיג היהודים, קיוו לקבל תמורתו סכום כסף גדול. המהר"ם מרוטנברג אסר על קהילתו לפדות אותו, כי חשב ששחרורו יעמיד בסכנה תלמידי חכמים אחרים, ונפטר בכלא לאחר שהיה אסור שם שבע שנים.

ידועים המקורות הסותרים שעלינו לעשות הכול כדי לפדות שבויים יהודים ("אין לך מצווה גדולה כפדיון שבויים"), ומנגד, שאין לשלם מחיר מופרך או לגרום לתוצאות הרסניות לקהילה היהודית כדי לפדותם ("אין פודין את השבויין יתר על כדי דמיהן מפני תיקון העולם").

הדיונים ההלכתיים הענפים לאורך ההיסטוריה נטו פעם אחת לצד זה ופעם אחת לצד האחר. מול המהר"ם מרוטנברג שכאמור, סירב בכל תוקף שהרא"ש, תלמידו, ישלם עבורו כופר; הרדב"ז בספרד והמהרש"ל באשכנז פוסקים כי המנהג שלנו הוא לפדות שבויים הרבה יותר מכדי דמיהם. המשותף לכתביה ההלכתית ההיסטורית בנושא, הוא שהעם היהודי היה בעמדת מיעוט מול שלטון זר שהתנכל לו. תמיד היה מדובר בקהילה נקודתית שמתמודדת עם שבויים, ולא במדינה ריבונית.

מאז שהוקמה מדינת ישראל השתנה הדיון מאחר שלא

משה שפירא

הרבנית ד"ר תמר מאיר

ראש ביהמ"ד לנשים "כולנה", וראש החוג לספרות במכללת גבעת וושינגטון

פדיון שבויים, מחירים ותיקון עולם

הקובעת כללים של שחור ולבן, לבין האגדה - סיפורי התלמוד המביעים מציאות מורכבת יותר שבה לעיתים ההכרעה שונה - ניצחה האגדה.

אפשר לראות בכך חולשה, רפיון, והסתכלות על הפרט ולא על הכלל. אבל נדמה לי שההסתכלות העולה מסיפור ר' ישמעאל, לפיה חיי כל פרט ופרט הם חיים שיש בהם פוטנציאל גלום של עולם ומלואו המאפשר גם הפרה של כללים שגרתיים, היא עניין יהודי מאוד ויסודי מאוד, ויהודי כל הדורות חיו על פיו.

מבט נוסף על סיפור פדיונו של רבי ישמעאל, ועל הכלל שגזרו ממנו הפוסקים, עשוי ללמד שאולי אין כאן כלל ויוצא מן הכלל, אלא עיקרון-על המשותף לאמירה ההלכתית ש"אין פודין את השבויים ביותר מכדי דמיהן" ולסיפור על פדיון שבויים במחיר מופקע.

האומנם ניתן לומר מהו "דמיהם" של בני אדם וחיי אדם? היש שער יציג שלפיו ייקבע המחיר? ואולי מתברר מן הסיפור שלמעשה כל ממון שפוסקם לפדיונו של ר' ישמעאל בן אלישע לא יכול להיות יותר משוויו ומערכו?

יש כאן עקרון על נוסף: המניע להחלטה לפדות את ר' ישמעאל ויהי מה, קשור להבנה שהוא עתיד להיות "מורה הוראה בישראל" - רב ומנהיג. לפי זה, עקרון העל הוא אכן לא רווחת הפרט, אלא רווחת הכלל.

אלא שמתברר שהשאלה מהי רווחת הכלל עשויה להיות מורכבת יותר משנדמה בתחילה. תשלום מחיר גבוה מדי עלול לפגוע בכלל ולגרום לכך שחלילה עוד יהודים יילקחו בשבי. מצד שני, השארת שבויים במצבים מסוימים (כמו זה של רבי ישמעאל), עלולה גם היא לפגוע בכלל, בכך שיימנע מהם מורה דרך ומנהיג משמעותי שכזה, וממילא, זוהי פגיעה בעם היהודי כולו, לשעה ואף לדורות. לעיתים דווקא פדיון השבויים ולו במחיר גבוה - עשוי להיות תיקון העולם

כנגד החששות מן המחירים שאנו עלולים לשלם בעסקת שבויים, יש לשקול גם את החשש מהמחירים האיזונים לטווח הארוך בכך שנשאיר חלילה את החטופים להינמק בעזה - מחירים של אובדן אמון, קרע חברתי, פגיעה מורלית וחרדה לעתיד, בשל הפרת הברית והמחויבות שבין המדינה

לאורך התקופה האחרונה קולות שונים בחברה הישראלית מבקשים לצטט מן המקורות היהודיים בכל הנוגע לסוגיית החטופים. יש המצטטים את דברי הגמרא בבבא בתרא (ח, ע"ב): "ואין לך מצווה רבה כפדיון שבויים" ויש המצטטים את דברי המשנה בגיטין (פ"ד, מ"ו) שלפיה "אין פודין את השבויים יותר על כדי דמיהן מפני תיקון העולם" - מתוך חשש ריאלי שהידעה שיהודים מוכנים לשלם ממון רב על שבויים, תביא לשבייתם של יהודים נוספים; חשש שלמרבח הטרגדיה התאמת יותר מפעם אחת.

גם המסורת הסיפורית וההיסטוריה היהודית מלאה בקולות סותרים. מחד גיסא - ידוע סיפורו של המהר"מ מרוטנבורג שנמק ומת בכלא, מכיוון שציווה על בני קהילתו שיסרבו לשלם ממון רב לפדותו (ממון שבסופו של דבר שולם על מנת לפדות מהכלא את גופתו), ומאידך גיסא - מספרת לנו הגמרא בגיטין (נח, ע"א) על פדיונו של רבי ישמעאל בן אלישע הצעיר על ידי ר' יהושע בן חנניה:

"תנו רבנן: מעשה ברבי יהושע בן חנניה שהלך לכרך גדול שברומי, אמרו לו: תינוק אחד יש בבית האסורים, יפה עינים וטוב רואי וקוצותיו סדורות לו תלתלים. הלך ועמד על פתח בית האסורים, אמר: 'מי נתן למשיסה יעקב וישראל לבוזזים?' (ישעיהו מב, כד) ענה אותו תינוק ואמר: 'הלא ה' זו חטאנו לו ולא אבו בדרכיו הלוך ולא שמעו בתורתו' (המשך הפסוק). אמר: מובטחני בו שמורה הוראה בישראל, העבודה! שאיני זו מכאן עד שאפדנו בכל ממון שפוסקין עליו. אמרו: לא זו משם עד שפדאו בממון הרבה, ולא היו ימים מועטין עד שהורה הוראה בישראל. ומנו? רבי ישמעאל בן אלישע."

בדורות מאוחרים יותר התפרש סיפור זה כהיתר לשלם ממון רב כאשר מדובר על שבוי שניכר שיצמח להיות תלמיד-חכם ומנהיג רוחני - קריטריון שהמהר"מ מרוטנבורג ודאי עמד בו, וודאי שגם הכיר את הסיפור. אולי לכן ציווה על בני קהילתו במיוחד שלא לפדותו ברגע היסטורי מסוים.

כיצד נהגו יהודים לאורך הדורות? - בהערכה כללית נראה שמעשהו של ר' יהושע שימש כדוגמה לדורות, ובעקבותיו יהודים בתפוצות ישראל השונות עשו מאמצים כבירים לשחרר את אחיהם מן השבי, על אף שהיו מודעים בפיכחון רב להשלכות המורכבות. דומה שבמתח שבין הלכה

לומר כי לא גרמנו בסירוב לעסקה נזק חמור יותר לכלל ישראל, מאשר בסירוב למחירים שאנו נדרשים לשלם?

נדמה לי שאין מי שיוכל להבטיח שמחירי הבחירה האחת נמוכים ממחירי הבחירה האחרת.

בתפילה לשחרור כל החטופים במהרה.

לאזרחיה. כל אלה מובילים, כפי שראינו היטב ב- 7.10 גם לסכנה ביטחונית ממשית.

זאת נוסף על עושר החיים והפוטנציאל האנושי האדיר שבכל אחד ואחד מן החטופים. הרי אם יש משהו שהחודשים האחרונים לימדו אותנו, אלה הכוחות העצומים של אנשים צעירים ומופלאים, שרק העדרם ומותם גילו לנו. האומנם נבחר בעיניים פקוחות לוותר על כל אלה? האומנם נוכל

טובי וולף - חלומות החטופים

קרדיט צילום: יעל אילן

אל המאמרים החשובים בחוברת ובאתר המלווה, נבקש לצרף כלי-עזר פדגוגיים עבור המחנך בכיתה, מנחה הסדנה או המדריך בפעולת שבת, בבחינת 'גדול תלמוד שמביא לידי מעשה'.
לפניכם תקציר של שני מערכי שיעור שמכוונים למאמר או שניים מתוך החוברת, בשילוב הפניה למערכים במלואם באתר 'יסודות'.

נשמח לשמוע חוויות מהתנסות בשטח, צוות 'יסודות' www.yesodot.org.il

שאלות מנחות לעיון בכלל מאמרי החוברת

שאלות ניתוח:

- אילו מקורות הוזכרו במאמר? כמה מהם ראיתם במאמרים אחרים וכמה ייחודיים למאמר זה?
- האם הוצגה במאמר עמדה חד-משמעית? מהי מידת העיסוק בטיעונים שכנגד?
- האם יש במאמר ביקורת? כנגד מי?
- האם הכותרת מייצגת היטב את הנאמר?
- הציעו כותרת מתאימה למאמר
- אם המאמר הזה היה מופיע בעיתון, אילו משפטים יש להבליט בו?
- האם המאמר הסתיים באופן פתוח או סגור? האם הייתה בו מסקנה מעשית או קריאה לפעולה?

שאלות עיבוד:

- אילו תובנות התחדדו בעקבות קריאת המאמר? אילו רגשות עלו בקריאה שלו?
- מהי מידת ההזדהות עם העמדה שהוצגה במאמר?
- האם המאמר חידש לי נקודה כלשהי? אתגר את נקודת מבטי על הסוגיה?
- מה היית רוצה לשאול את כותב/ת המאמר?
- נפרוס בפני התלמידים משפטי השלמה עם דימויים כגון:
- אם סוגיית החטופים היא יער סבוך, המאמר הזה הוא _____
- אם סוגיית החטופים היא ים סוער, המאמר הזה הוא _____
- אם סוגיית החטופים היא שדה-קרב, המאמר הזה הוא _____
- כדי לעורר את השיתוף בין חברי הקבוצה, נעודד את התלמידים לשאול זה את זה על תשובותיהם השונות

מערך שיעור בנושא - הוויכוח הציבורי בסוגיית החטופים

מבוסס על מאמריהם של הרב יובל שרלו והרב שמואל אריאל

אוכלוסיית יעד - כיתות י-יב

נושא השיעור בקצרה - עיסוק במקורות העיקריים ובטיעונים השונים המועלים בסוגיית החטופים, ודרכם ללמוד על אופן ניהול מחלוקות מיטב.

מתודה - הצבת תלמידי הכיתה על ציר בין שני הקצוות של הוויכוח, העלאת טיעונים ומקורות לכאן ולכאן, והתמקדות ברגשות שעולים במהלך הדיון.

שימוש בחוברת - המקורות נלקחו מתוך החוברת, וכן ציטוט מסקנות ותובנות משני המאמרים שעליהם השיעור מבוסס.

מערך שיעור בנושא - "עמו אנוכי בצרה": החטופים - אחים לחיים!

מבוסס על מאמרה של הרבנית מיכל נגן

אוכלוסיית יעד - כיתות ז-י

נושא השיעור בקצרה - חשיבות הערבות ההדדית והאכפתיות המתמדת, בגבולות היכולת והאחריות שלנו, ובמה שביכולתנו לעשות במסגרת גבולות אלו. נשאף לטפח בקרב התלמידים מוטיבציה לפעול למען אחינו החטופים, מתוך תחושת מחויבות ואכפתיות עמוקה.

מתודה - שימוש בסרטונים שמטרתם להעלות את ההתמודדות של משפחות החטופים על הלב, ודרך קריאה רצופה ב"מעשה מאבדת בת מלך" לעמוד על התביעה מאיתנו לסולידריות ולעשייה בתחום. במהלך השיעור משולבים תרגילים מתחום הדמיון המונחה, וכן מתודות שונות של הפעלת תלמידים.

שימוש בחוברת - הקריאה בסיפור נלקחה מהמאמר שעליו השיעור מבוסס, ובמהלך השיעור מצוטטות פסקאות מתוכו.

למערכי השיעור המלאים
סרקו את הקוד הבא:

כלל המאמרים המופיעים באתר: prayforthem.co.il/ar

- הרב גבריאל אבן צור - לדחות את ההיגיון התועלתני
- הרב יעקב אריאל - פדיון שבויים תמורת מחבלים
- הרב עזריאל אריאל - בכאב גדול: לא בכל מחיר
- הרב שמואל אריאל - על השיח התורני והכללי בסוגיית החטופים
- ד"ר אליק אייזקס - תפילה של זעקה נוכח מצוקת סוגיית החטופים
- שרה אליאש - תנועת הלב
- הרב יהושע אנגלמן - איך צריך לחשוב
- פרופ' מאיר בוזגלו - מניעת המוטיבציה לחטיפה כשאלת יסוד
- הרב ד"ר יואל בן-נון - סכנה לחיי חטופים כעת ובעתיד
- ד"ר רבקה נריה בן שחר - הג'ינג'ים
- הרב ד"ר מאיר בן שחר - מארבע רוחות בואי התקווה
- הרב אברהם בלידשטיין - בניך ובנותיך נתונים לעם אחר
- פרופ' הרב יהודה ברנדס - פדיון שבויים
- פרופ' שמחה גולדין - מה עושים?
- הרב יהודה גלעד - דילמת העיסקה לשחרור חטופינו - מבט תורני
- הרב אביה הכהן - וּפְדֵנוּהָ ה' יְשׁוּבֹן
- הרב שאול וידר - וַיִּשְׁמַע אֲבָרָם כִּי נִשְׁפָּה אָחִיו
- הרב יהודה זולדן - לקרוא לשבויים דרור
- הרב אליהו זייני והרב חננאל זייני - בין פרט לכלל
- פרופ' רפאל ישפה - פדיון שבויים - בכל מחיר?
- ד"ר איילת כהן וידר - להניח גשר מעל לחשכת התהום
- הרב ד"ר בני לאו - בין שתי שפות ובין מערכות מתמשכות
- ד"ר זוהר מאור - פדיון שבויים בדור אינדיבידואליסטי ואנטי-אינדיבידואליסטי
- הרבנית ד"ר תמר מאיר - פדיון שבויים, מחירים, ותיקון עולם
- נתן מאיר - מתי תעלה תפילה מן הארץ
- הרב יוסף מנדלביץ - זיכרונות מאסר של אסיר ציון
- הרבנית מיכל נגן - מעשה באבידת בת מלך
- הרב מאיר נהוראי - פרשת הקללות ומלחמת חרבות ברזל
- הרב אביע"ד סנדרס - לעולם לא עוד - אתוס משותף לכולם
- הרב אברהם סתיו - לא רציונאלי, אנושית
- הרבנית הדסה פרומן - סוגיית החטופים כמבחן ערכי
- הרב יוסי פרומן - העיקר העסקה, החטופים על הדרך
- הרב משה פרקוביץ' - פדיון שבויים
- פרופ' חנה קהת - אל מול פני הרוע
- פרופ' אבינועם רוזנק - סוגיית החטופים ושיקול ערכי
- השופט פרופ' אליקים רובינשטיין - על החטופות והחטופים
- הרבנית חמוטל שובל - פדיון שבויים
- פרופ' ידידיה שטרן - פדיון שבויים במדינה יהודית
- יאיר שלג - דברו אלינו אמת!
- הרב פרופ' דניאל שפרבר - ברוך מתיר אסורים
- הרב שלמה שרגא - חטופים
- הרב יובל שרלו - בני אור ובני חושך

לקריאת כל המאמרים, סרקו את הברקוד

תודה ל- Brain&Brand על בניית האתר

תודות

- מיכל ברגמן - עורכת ראשית
- מיקה דפני - עזרה בעריכה
- אביעד יחיאלי - עמותת יסודות על עריכת המאמרים
- בשמת חזן - עריכה אמנותית
- מיה הסר - עריכה גרפית, המכון למדיניות העם היהודי